

مجموعه چکیده مقالات

اولین همایش ملی

ظرفیت روستا در اقتصاد ملی

۲۶ دی ۱۴۰۲

عنوان: مجموعه چکیده مقالات اولین همایش ملی ظرفیت روستا در اقتصاد ملی
ناشر: پژوهشکده آمار
تهیه‌کننده: دبیرخانه اولین همایش ملی ظرفیت روستا در اقتصاد ملی
صفحه‌آرا و طراح جلد: ساناز مهندسی
تاریخ نشر: دی ۱۴۰۲

حقوق معنوی این اثر متعلق به پژوهشکده آمار بوده و استفاده از آن با ذکر مأخذ
بلامانع است.

مطالب این مجموعه لزوماً نظر رسمی معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم
کشور ریاست جمهوری، پژوهشکده آمار و مرکز آمار ایران نیست.

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان باباطاهر، خیابان سرتیپ فکوری،

شماره ۱۴۵، پژوهشکده آمار، کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۷۹۱۱

تلفکس: ۳-۴۴۰۴۶۳۰۲۱ وب‌گاه: www.ruralecocongress.ir

پژوهشکده آمار

مرکز آمار ایران

پایگاه استنادی علوم جهان اسلام
۰۲۱۶۴-۵۲۱۲۲

پیش‌گفتار

اقتصاد حوزه روستایی به دلایل متعدد، در اقتصاد ایران دارای جایگاه کلیدی و با اهمیتی است. از سویی دیگر مساله رشد و توسعه اقتصادی و به دنبال آن فراهم آوردن امکانات آسایش و رفاه بیشتر، از نخستین اولویت‌های اغلب کشورهای جهان است. با توجه به اینکه در راستای نیل به این هدف مهم، نیاز است تا ضمن در نظر داشتن محدودیت منابع، از تمام ابزارها و امکانات در دسترس به شکل بهینه استفاده کرد، لذا شناخت سازو کارها و ساختارهای بخش‌های مختلف تشکیل‌دهنده اقتصاد ملی از مهم‌ترین اقداماتی است که نظام برنامه‌ریزی و سیاستگذاری ملزم به انجام آن است. به همین دلیل شناخت ماهیت و ساختار اقتصاد روستا (به عنوان بخش مهمی از اقتصاد ملی) از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. پژوهشکده آمار از سال‌ها قبل با همکاری معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور ریاست جمهوری به‌منظور محاسبه سهم و نقش اقتصاد روستا در اقتصاد ملی اقدام به اندازه‌گیری مجموع ارزش افزوده ایجادشده در حوزه روستا و زیربخش‌های متنوع اقتصادی و مقایسه آن با اقتصاد ملی نموده که نتایج آن از طریق درگاه این پژوهشکده در دسترس عموم قرار داده شده است. با توجه به سهم اقتصاد روستا در اقتصاد ملی و تولید ناخالص داخلی کشور، پیشنهاد شد تا در سالی که رشد تولید به طور ویژه مورد تأکید مقام معظم رهبری قرار گرفته است، با دعوت از محققان، پژوهشگران و صاحب‌نظران این حوزه، همایشی برای واکاوی و مطالعه سهم و ظرفیت اقتصاد روستا در رشد اقتصادی کشور و بررسی ابعاد آن، برگزار شود. خوشبختانه این پیشنهاد با موافقت مسئولان محترم معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور ریاست جمهوری قرار گرفت و مقرر شد این همایش ملی در ۲۶ دی ماه ۱۴۰۲ برگزار شود. از همین روی کمیته علمی با مسئولیت پژوهشکده آمار و کمیته اجرایی با مسئولیت معاونت مزبور شکل گرفته و با دعوت از برخی اساتید و صاحب‌نظران این حوزه با برگزاری ۱۰ جلسه کمیته علمی و بیش از ۸۰۰ نفر ساعت فعالیت در دبیرخانه علمی و اجرایی

همایش، ظرف مدت ۴ ماه کار فشرده مقدمات برگزاری این همایش را در سطح ملی فراهم آوردند. همانطور که گفته شد هدف اصلی از برگزاری این همایش مهیا کردن بستری برای رایزنی و هم‌اندیشی فعالانه میان پژوهشگران، اساتید دانشگاه و دیگر صاحب‌نظران و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی متولی اقتصاد روستا با رویکرد مساله‌محور است، تا از نزدیک و با ترکیب بهینه دانش و تجربه، ضمن بررسی مسایل حوزه اقتصاد روستا، امکان ارائه بهترین راه‌حل‌های عملی برای مسایل این حوزه، رفع موانع و مشکلات و نیز پیشنهاد‌های کاربردی برای توسعه و پیشرفت هرچه بیشتر اقتصاد روستا را فراهم آورد. علاوه بر این و از دیگر اهداف این همایش، جلب توجه اذهان مسئولین و نخبگان برای عنایت بیشتر به مسایل حوزه روستا در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌ها، نظر به سهم فعلی و ظرفیت بالقوه آن در اقتصاد کشور و تولید ناخالص داخلی است. لازم است از همکاران بزرگوار و زحمتکش معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور ریاست جمهوری به ویژه معاونت برنامه‌ریزی، و سرمایه‌گذاری و اشتغال، پژوهش‌شکده آمار و نیز اعضای محترم کمیته‌های علمی و اجرایی این همایش، بابت تلاش‌های دلسوزانه و متعهدانه‌ای که بی‌وقفه برای برگزاری این همایش انجام داده‌اند، کمال تشکر و ابراز قدردانی را دارم. همچنین ضروری است از مسئولان محترم همه مؤسسات علمی و نهادهایی که به عنوان حامیان این همایش همکاری مؤثری داشتند شامل «مرکز آمار ایران، سازمان برنامه و بودجه، صندوق کارآفرینی امید، بانک کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، دانشگاه امام صادق (ع)، وزارت امور اقتصادی و دارایی، پژوهش‌شکده امور اقتصادی و انجمن علمی توسعه روستایی ایران و ...»، یاد شود.

امید است برگزاری این همایش و مجموعه مطالبی که در آن مطرح می‌شود زمینه‌ساز سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی بهتر برای استفاده از ظرفیت روستا، پیشرفت و توسعه اقتصاد آن و افزایش نقش آن در اقتصاد ملی و نرخ رشد اقتصادی کشور باشد.

اشکان شباک

رئیس پژوهش‌شکده آمار
و دبیر همایش

سید امیر حسین مدنی

معاون محترم توسعه روستایی و
مناطق محروم کشور ریاست جمهوری
و رئیس همایش

اعضای کمیته علمی

رئیس پژوهشکده آمار	دکتر اشکان شباک
معاون برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و اشتغال معاونت توسعه و روستایی مناطق محروم ریاست جمهوری	منوچهر رضایی
قائم مقام و دبیر و عضو شورای عالی جهاد سازندگی، امور عشایر و توسعه روستایی	صادق میرزاده مفرد
معاون پژوهشی پژوهشکده آمار	دکتر روشنک علی‌اکبری صبا
رئیس مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی	دکتر علی کیانی‌راد
مشاور وزیر اقتصاد و عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق	دکتر محمد نعمتی
مدیر کل دفتر کشاورزی مرکز آمار ایران	دکتر ابوطالب عزیزی
مدیر کل برنامه‌ریزی معاونت توسعه روستایی مناطق محروم ریاست جمهوری	دکتر محمدصادق مهدوی خرمی
سرپرست اداره کل، سرمایه‌گذاری و اشتغال معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری	هادی فلاحی
کارشناس و صاحب نظر در زمینه اقتصاد روستا	دکتر نعمت‌اله رضایی
عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره	دکتر محمدجواد توکلی
معاون دفتر امور آمایش سرزمین و توسعه منطقه‌ای سازمان برنامه و بودجه کشور	دکتر حبیب جبّاری

مشاور مدیرعامل و مدیر برنامه ریزی و بودجه صندوق کارآفرینی امید	دکتر علی‌رضا زاهدیان
عضو هیئت علمی دانشگاه تهران	دکتر حجت ورمزیاری
عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی	دکتر عباس‌راد
عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستائی	دکتر مجتبی پالوج
عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس	دکتر ذبیح‌اله ترابی
معاون توسعه کسب و کار صندوق کارآفرینی امید	دکتر رضا یوسفیان
مدیر گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی	دکتر سید محمد جعفر اصفهانی
کارشناس سازمان برنامه و بودجه کشور	مرضیه زارع
کارشناس معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری	ساسان فرجی هرمزی
کارشناس معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری	دکتر مسعود لطیفیان
مدیر نوآوری و امور دانش بنیان صندوق کارآفرینی امید	وحیدالدین غروی
عضو هیئت علمی پژوهشکده امور اقتصادی	دکتر روزبه بالونزاد
کارشناس پژوهش صندوق کارآفرینی امید	دکتر آزاده حکمی
کارشناس مرکز پژوهش‌های مجلس	محسن بابایی
دبیر دفتر مطالعات رونق تولید دانشگاه امام صادق (ع)	رضا موسایی
رئیس گروه سرشماری مرکز آمار ایران	مریم پوررضا
رئیس گروه پژوهشی پردازش داده‌ها و اطلاع رسانی پژوهشکده آمار	دکتر محمد شیرینی

رئیس گروه طرح‌های فنی و روش‌های آماری پژوهشکده آمار	دکتر لیدا کلهری ندرآبادی
عضو هیئت علمی پژوهشکده آمار	دکتر عباس مرادی
مشاور معاونت علمی، فرهنگی و اجتماعی سازمان برنامه و بودجه کشور	دکتر امیدعلی پارسا
کارشناس مسائل اقتصادی	دکتر کوروش جوادی
استاد دانشگاه و مشاور پژوهشی پژوهشکده آمار	دکتر تقی ترابی
کارشناس گروه آمارهای اقتصادی پژوهشکده آمار	محمد غلامی
کارشناس امور پژوهشی پژوهشکده آمار	دکتر مهدی نقی‌خانی
عضو هیئت علمی پژوهشکده آمار	دکتر ایوب فرامری
کارشناس گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی	مهرنوش میرمحمد

اعضای کمیته اجرایی (به ترتیب حروف الفبا)

سید حسین طباطبایی	علیرضا ابادری
محمدجواد عیسی زاده	علیرضا ابوالفتحی
بهزاد غفاری	بنیامین احمدی
محمد فدایی	حسن احمدی
ساسان فرجی هرمزی	مهرداد اطمینان
محمد حسین فرساد	منصور اکبری
مهدی فلاحی	طاهره امینی
عیسی قاسمی	الهام بادپا
مهدی قربانعلی زادگان	مرتضی برقی
مهشاد قلیچی	حمید بوکانی
مسعود لطیفیان	حسین بیاتی
محمد متین	حسین علی پرحکم
بابک مومیوند	جلال تاجیک
ابوالفضل مهرنیک	پویا تسبیحی
ساناز مهندسی	سیده عاطفه حسینی
مهرنوش میرمحمد	امین حصارکی
نجمه ناظریان	معصومه خورسندی
حسن نصیرپور	مهدیه رحمانی
نعیمه نعیمی	حمیدرضا رئیسی
آرمین نواب پور	هادی شریفی
حبیب یعقوبی	محبوبه شهبازی
	مرجان صادقی

فهرست

- ۱..... تأثیر استفاده از بیوگاز بر مسکن معیشت‌محور و اقتصاد روستا در اقلیم سرد و کوهستانی مهدی اسماعیلی، قنبرعلی شیخزاده و محمدرضا حاتمیان
- ۲..... جایگاه توسعه روستایی در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه پس از انقلاب اسلامی..... مجتبی پالوج و سید محمدجعفر اصفهانی
- ۳..... شناسایی موانع و محدودیت‌های کارآفرینی در توسعه روستایی، نمونه موردی «روستاهای منتخب شهرستان هشترود»..... محمداکبرپور
- ۴..... بررسی نابرابری درآمدی و رفاه اجتماعی روستایی..... محمد حسین امجدی، محمد رضا وحیدی و مهرداد محمدی سلیمانی
- ۵..... توسعه کارآفرینی روستایی بر اساس ظرفیت‌های محلی با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره PSI (نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی)..... ندا بیرقی خطیبی
- ۶..... روستاها و اقتصاد مقاومتی..... مجتبی پالوج و علی‌اکبر باغستانی
- ۷..... نقش صنایع خلاق در افزایش ظرفیت روستا در اقتصاد ملی..... عین‌ا... تاجیک، محمد تمجدی فرحبخش و کوروش احمدیان شالچی
- ۸..... رتبه‌بندی بومی‌سازی شاخص‌های اقتصاد دانش‌بنیان در مناطق روستایی ایران..... ذبیح‌اله ترابی و علی مختاری کرچگانی
- ۹..... اهمیت مشاغل خرد روستایی و معرفی مدل توسعه بهینه آن..... علیرضا تهمورسی
- ۱۰..... بررسی اثرات تولیدی و سرریزی اقتصاد روستایی بر اقتصاد شهری بر اساس الگوی جدول داده - ستانده دو منطقه‌ای..... کوروش جوادی پاشاکی، فرهاد ترحمی، محمدصادق مهدوی خرمی و ساسان فرجی هرمزی
- ۱۱.....
- ۱۲.....

- تحلیلی بر اثرات گردشگری سبز در توسعه روستایی، با تأکید بر تنوع بخشی اقتصادی، مطالعه موردی: شهرستان خرم دره، دهستان خرم دره ۱۴
 مهدی چراغی
- ارائه مدل توسعه زنجیره ارزش محصولات غذایی کشاورزی (با رویکرد یادگیری سازمانی) ۱۵
 مسعود حراقی، علی درویشی و مریم حراقی
- مروری بر تجارب جهانی بهره‌مندی از دانش در رشد تولید، افزایش بهره‌وری و بهبود کسب و کارهای روستایی ۱۶
 آزاده حکمی، حمیده سماوی و وحیدالدین غروی
- راهبرد روستا - شهر، الگوی جدید توسعه پایدار روستایی ۱۷
 مرجان خاکساری رنانی
- بررسی تحولات درآمدی خانوارهای روستایی در دوره ۱۳۹۰-۱۴۰۱ ۱۸
 محمد دشوارپسند و محمدرضا بخشی
- بررسی وضعیت فقر و نابرابری در مناطق روستایی طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۰ ۲۰
 احسان رجبی و علی اکبر باغستانی
- پساکرونا و بازساخت اقتصاد روستایی در ایران (مطالعه موردی: شهرستان ری) ۲۱
 مجید سعیدی راد و فرهاد عزیزپور
- نقش نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (GIAHS) در توسعه روستایی ۲۲
 شهره سلطانی و علی کیانی راد
- توسعه اقتصاد دیجیتال روستایی ایران ۲۳
 صارم شیری و اسماعیل پاپی
- گردشگری و نقش آفرینی آن در متنوع سازی اقتصاد روستایی ۲۴
 حجت الله صادقی، سید اسکندر صیدایی و حسین کوراوند
- نقش توسعه کارآفرینی گردشگری در تحقق اقتصاد مقاومتی در مناطق روستایی ۲۵
 حجت الله صادقی و مسعود صفری علی اکبری
- تحلیلی بر نقش تبلیغات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی کشور (مطالعه موردی: شهرستان سراون) ۲۶
 سیدهادی طیب نیا
- تحلیل تغییرات بلندمدت هزینه -درآمد خانوارهای روستایی در ایران ۲۷
 لطفعلی عاقلی

- ارزیابی دهیاران از وضعیت فروش زمین به مهاجران در روستاهای استان گیلان (مطالعه شهرستان‌های فومن و شفت) ۲۸
 رضا علیزاده
- ۲۹ بررسی چالش‌های فعالیت کارآفرینی زنبورداری در شهرستان بویراحمد
 مریم شریف‌زاده، ویدا علی‌یاری، ندا علی‌یاری، روح‌ا... کریمیان حسین‌آباد
- ۳۰ اهمیت آمارهای کسب و کار حوزه روستایی در اقتصاد، تجزیه و تحلیل روش‌شناختی و تجربی بر اساس داده‌های کشور ایران
 محمد غلامی، صمد حکمتی فرید و مهدی نقی‌خانی
- ۳۲ بررسی ساختار و ترکیب جمعیت روستایی ایران و آینده آن تا افق ۱۴۳۰
 الهام فتحی
- ۳۴ کارآفرینی و توانمندسازی خانوارها در مشاغل خانگی با تأکید بر ظرفیت‌های پست بانک ایران
 آیت کثیرلو، عباس استواری و مصطفی کاظمی نجف‌آبادی
- ۳۵ شناسایی و تبیین پیشران‌های جمعیتی مؤثر بر توسعه روستاها
 خلیل کولیوند
- ۳۶ تحلیل نقش تعاونی‌های کشاورزی و روستایی در زنجیره تأمین محصولات کشاورزی: مروری بر تجارب جهانی
 رسول لوائی آدریانی و مجتبی پالوج
- ۳۸ ارزیابی اثرات اجتماعی و اقتصادی پروژه شبکه آبیاری دشت لیشر و خیرآباد
 سید علی محقق، مصطفی احمدوند و آیت‌اله کرمی
- ۳۹ روستاتعاون راه حلی نوآورانه و چندکارکردی در گذار از چالش‌های جوامع روستایی در قرن بیست و یک
 البرز محمدی، مهدی مسکنی، مریم امیدو نجف‌آبادی و علیرضا پورسعید
- ۴۱ تحلیل عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی در اقتصاد روستا با تکنیک SWOT
 جواد معصومی
- ۴۲ تبیین ضرورت توجه به دانش بومی در توسعه پایدار نواحی روستایی
 جواد معصومی

- الگوهای دانش بنیانی، دانش بومی، گامی به سوی توسعه بومی سازی و توانمندسازی روستایی ۴۳
سهیلا مناجاتی و سید ناصرحسین واعظ
- شناسایی موانع و چالش‌های گروه‌های جهادی و مردم‌نهاد در اشتغال‌زایی و زنجیره تأمین
محصولات روستایی (با رویکرد گراند تئوری) ۴۴
وجیهه موسوی، سمیه مهدوی و محمدرضا حیدری
- شناسایی موانع و محدودیت‌های اعتبارات و تسهیلات دولتی در توسعه روستایی ۴۶
محمد فرزاد میرزایی قلعه و هادی قره‌گوزلو
- بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اقتصاد روستایی ۴۷
بنفشه نجفی، مهنوش صالحی و محدثه غفاری
- روند تبدیل روستا به شهر در ایران در یک صد سال اخیر (چالش‌ها و راهکارها) ۴۸
طه نوراللهی
- بسیج ملی جوانان برای احیاء دانش بنیان مناطق روستایی و عشایری؛ مبتنی بر روحیه جهادی ۴۹
حجت ورمزیاری، محسن بابایی، بهزاد دوستی سبزی و مهنا شاهمرادی

تأثیر استفاده از بیوگاز بر مسکن معیشت محور و اقتصاد روستا در اقلیم سرد و کوهستانی

مهدی اسماعیلی^۱، قنبر علی شیخزاده^۲ و محمدرضا حاتمیان^۲

^۱ پژوهشکده انرژی، دانشگاه کاشان (نویسنده مسئول: Esmailimehdi86@gmail.com)

^۲ پژوهشکده انرژی، دانشگاه کاشان

چکیده. در این پژوهش مسکن معیشت محور روستاهای مناطق سرد و کوهستانی مورد بررسی قرار گرفته است و سعی شده با بررسی وضعیت خانه‌های روستایی در زمستان و ایجاد مشاغل خانگی از بیکاری فصلی و مهاجرت روستاییان جلوگیری شود. نوع تحقیق کاربردی و روش جمع‌آوری داده‌ها ترکیبی از اسنادی و میدانی می‌باشد. با توجه به داده‌ها، تحلیل میزان انرژی تولیدی و مصرفی نشان می‌دهد فضولات حاصل از ۳ راس گاو می‌تواند ۱۰۷۸۱/۷ کیلو وات ساعت در سال انرژی تولید کند که می‌تواند انرژی گرمایشی مورد نیاز برای یک خانوار روستایی و یک گلخانه ۲۰۰ متری را تأمین کند. همچنین با تحلیل شرایط اقلیمی، اجتماعی، اقتصادی و غیره روستا، یک هاضم بیوگاز از نوع نیمه پیوسته طراحی شده است. نتایج بارگذاری هاضم مطابق زمان مصرف انرژی و زمان تخلیه نشان می‌دهد که بهترین زمان برای شروع فعالیت اوایل پاییز می‌باشد.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستایی، مسکن معیشت محور، اقلیم سرد و کوهستانی، بیوگاز.

جایگاه توسعه روستایی در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه پس از انقلاب اسلامی*

مجتبی پالوج^۱ و سید محمدجعفر اصفهانی^۲

^۱ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی
^۲ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول):
(jesfahani@gmail.com)

چکیده. این مطالعه با هدف بررسی جایگاه توسعه روستایی در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. روش استفاده‌شده در این مطالعه توصیفی - تحلیلی است در پی پاسخگویی به این سؤال است که جایگاه توسعه روستایی در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه پس از انقلاب اسلامی چگونه بوده است. برای این منظور ابتدا برنامه‌های پنج‌ساله به صورت محتوایی بررسی شدند و اهداف آنها در زمینه توسعه روستایی احصا شدند و سپس با استفاده منابع آماری موجود و شاخص‌هایی که بر اساس نظرات کارشناسان انتخاب شده بودند، میزان تحقق این اهداف طی سال‌های اجرای برنامه‌های پنج‌ساله بررسی شدند. نتایج مطالعه نشان داد تلاش‌های انجام شده در طی برنامه‌های پنج‌ساله هر چند منجر به بهبود برخی از شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی مانند شکاف درآمد هزینه و افزایش تعداد بیمه‌شدگان تأمین اجتماعی در مناطق روستایی شده است؛ ولی مزایا و منافع توسعه بیشتر به شهرها اختصاص یافته و روستاییان از منافع توسعه کمتر بهره برده‌اند. شکاف درآمد و هزینه علی‌رغم بهبود در نقاط شهری و روستایی، در نواحی شهری بهبود بیشتری داشته است. بین سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۴۰۰ سهم جمعیت روستایی کشور به صورت میانگین سالانه ۰/۶ درصد کاهش داشته است که مهم‌ترین دلیل آن می‌تواند توجه کمتر به مناطق روستایی در برنامه‌های توسعه باشد. آسیب‌شناسی توسعه روستایی در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه پس از انقلاب نشان داد که این برنامه‌ها مبنای تئوری واحد نداشته، اهداف روشن و قابل‌سنجش را دنبال نمی‌کنند، بر انسان به عنوان محرک توسعه تأکید نداشته، ابزار و روش‌های پایش و نظارت بر شاخص‌های توسعه روستایی مشخص نیست و در نهایت یک نهاد خاص که متولی توسعه روستایی باشد، مسئول اجرای این اهداف نمی‌باشد.

واژگان کلیدی: برنامه‌ریزی، توسعه روستایی، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه، عدالت اجتماعی.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

شناسایی موانع و محدودیت‌های کارآفرینی در توسعه روستایی، نمونه موردی «روستاهای منتخب شهرستان هشتروند»

محمد اکبر پور

دانشگاه رازی m.akbarpour@razi.ac.ir

چکیده. توسعه روستایی نه تنها در بعد محلی بلکه در ابعاد منطقه‌ای و ملی نیز بسیار بااهمیت است. می‌توان اذعان داشت از مهمترین مشکلات توسعه روستایی در ایران، نبود اشتغال و افزایش بیکاری جامعه روستایی می‌باشد. ضرورت بحث حاضر و پررنگ بودن این مشکلات در روستاهای شهرستان هشتروند باعث شده است تا تحقیق حاضر با به‌کارگیری روش کیفی و با استفاده از تئوری بنیانی به شناسایی و تحلیل موانع توسعه فعالیت‌های کارآفرینی بپردازد. بر این اساس جلسات گروهی با حضور روستاییان در ۱۳ روستای محدوده مورد مطالعه تشکیل و از مشاهدات میدانی نیز بهره برده شد. بر مبنای نظریه بنیانی، داده‌ها در سه مرحله کدگذاری و تحلیل شدند و نتایج حاصل از آن، استخراج هشت مقوله‌های هسته‌ای شامل کاربری اراضی، فروش، فرهنگی، مشکلات اداری، زیرساختی، سرمایه، آگاهی و مدیریت و قوانین می‌باشد.

واژگان کلیدی: موانع اشتغالزایی، کارآفرینی، توسعه روستایی، روستاهای منتخب شهرستان هشتروند.

بررسی نابرابری درآمدی و رفاه اجتماعی روستایی

محمد حسین امجدی^۱، محمد رضا وحیدی^۲ و مهرداد محمدی سلیمانی^۲

^۱ سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کرمان (نویسنده مسئول: mhamjadi@gmail.com)

^۲ سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کرمان

چکیده. پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به دو سوال است. سوال اول این است که وضعیت رفاهی مناطق روستایی کشور در سال‌های اخیر چگونه بوده است؟ و سوال دوم اینکه با توجه به متفاوت بودن سطح جمعیت، بهره‌مندی از زیرساخت‌های رشد و سایر عوامل تأثیرگذار بر عدم تعادل‌های منطقه‌ای و جغرافیایی، کدامیک از مناطق روستایی استان‌های کشور دارای درجه رفاهی بالاتری می‌باشند و کدامیک سطح رفاهی کمتری دارند؟ پاسخ به این سوال‌ها می‌تواند از نظر علمی الگوی سیاستگذاری مناسبی در زمینه تخصیص و توزیع منابع، امکانات و فرصت‌ها در اختیار سیاستگذاران بخش عمومی کشور برای رفع عدم تعادل‌های ایجادشده در مناطق روستایی قرار دهد. در این پژوهش با استفاده از داده‌های درآمد- هزینه خانوار روستایی مرکز آمار طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ روند تغییرات شاخص‌های متوسط هزینه واقعی، ضریب جینی و نهایتاً رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. بر اساس نتایج، هزینه واقعی خانوار روستایی کشور طی دوره مورد بررسی کاهش یافته است. همچنین در همین دوره، ضریب جینی خانوار روستایی نیز افزایش پیدا کرده که حکایت از بدتر شدن وضعیت توزیع درآمد دارد. در ادامه رفاه اجتماعی بر اساس شاخص سن برای مناطق روستایی کشور و استان‌ها محاسبه گردید. بر این اساس شاخص رفاه اجتماعی سن نیز طی این مدت کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته است. هر چند در دو سال اخیر بهبود اندکی داشته است. بر این اساس تأکید بر تدوین برنامه جامع کاهش فقر به جای برنامه‌های جزیره‌ای با اولویت مناطق روستایی مرزی، تمرکز بر سیاست‌های کلان رشدگرا در کنار توانمندسازی، کنترل تورم، ایجاد اشتغال مولد، بهبود فضای کسب و کار و مهارت آموزی از جمله راهکارهای پیشنهادی است که به منظور کاهش نابرابری و ارتقای رفاه می‌بایست در دستور کار سیاست‌گذاران و مدیران قرار گیرد.

واژگان کلیدی: نابرابری، ضریب جینی، شاخص رفاه اجتماعی سن، مناطق روستایی.

توسعه کارآفرینی روستایی بر اساس ظرفیت‌های محلی با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره PSI (نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی)

ندا بیرقی خطیبی

دانشگاه تربیت مدرس (neda.beiraghi@modares.ac.ir)

چکیده. کارآفرینی نقش مهمی در توسعه اقتصادی یک کشور دارد و همچنین امروزه توسعه کارآفرینی روستایی یک موضوع کلیدی در استراتژی‌های توسعه ملی در بسیاری از کشورها مطرح است. به منظور توسعه کارآفرینی، شناسایی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های جوامع محلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و همچنین در روستاها ظرفیت‌های مختلفی جهت راه‌اندازی فعالیت‌های کارآفرینی وجود دارد که با شناسایی آنها می‌توان جهت برنامه‌ریزی بهتر، اشتغال‌زایی و کارآفرینی از آنها استفاده نمود و به نتایج مطلوب مورد نظر دست یافت و در نهایت موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی در روستاها و در نهایت سطح ملی شد. هدف از این پژوهش مطالعه ظرفیت‌های محلی شهرستان‌های واقع در استان آذربایجان شرقی در راستای توسعه کارآفرینی روستایی و رتبه‌بندی آنها است. با توجه به اطلاعات منتشر شده توسط مرکز آمار ایران، استان آذربایجان شرقی با ۱۲۴۲/۸ هزار تن و سهم ۱۰/۴۲ درصدی از مقدار تولید محصولات باغی کشور در رتبه سوم کشور قرار دارد و همچنین در بخش کشاورزی در جایگاه ۶ کشوری قرار گرفته است، بنابراین ضرورت توسعه کارآفرینی در این بخش حایز اهمیت می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - تحلیلی است. گردآوری اطلاعات به روش مطالعات کتابخانه‌ای و استفاده از سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی انجام گرفته است. جامعه آماری شامل تمامی ۲۰ شهرستان آذربایجان شرقی است که از بین آن مناسب‌ترین مکان با ظرفیت بالا در توسعه کارآفرینی انتخاب شده است. از روش تصمیم‌گیری چند معیاره PSI برای مقایسه شاخص‌ها در سطح استان استفاده شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد شهرستان عجبشیر با بیشترین امتیاز از نظر شاخص انتخاب ارجح به عنوان مناسب‌ترین شهرستان برای مکان‌یابی و توسعه کارآفرینی می‌باشد و شهرستان ورزقان از نظر شاخص‌های مورد نظر، نامناسب‌ترین شهرستان است.

واژگان کلیدی: کارآفرینی روستایی، ظرفیت‌های محلی، اقتصاد ملی، شاخص انتخاب ارجحیت، آذربایجان شرقی.

روستاها و اقتصاد مقاومتی*

مجتبی پالوج^۱ و علی اکبر باغستانی^۲

^۱ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول):

(m.palouj1404@gmail.com)

^۲ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران.

چکیده. توسعه روستایی به عنوان مفهومی چندبخشی و چندساحتی دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. استراتژی‌های توسعه روستایی ارتباط نزدیکی با سیاست‌های کلان اقتصادی دارد. اصطلاح «اقتصاد مقاومتی»، نخستین بار توسط مقام معظم رهبری در شهریورماه ۱۳۸۹ در دیدار با کارآفرینان مطرح شده است. اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود. در حالی که سهم جمعیت روستایی از جمعیت کشور به کمتر از ۲۵ درصد رسیده است، اما بیش از ۸۰ درصد ارزش افزوده روستاها، ناشی از تولید بوده است. به عبارت دیگر همچنان روستاها بخش مولد اقتصاد ایران هستند. ۸۸ درصد ارزش افزوده بخش کشاورزی را ارزش افزوده بخش کشاورزی روستایی تشکیل داده است. به عبارت دیگر همچنان روستاها به عنوان کانون تولید محصولات کشاورزی نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. از این رو هرگونه اختلال در نقش روستاها به عنوان کانون تولید، آسیب جدی به رشد اقتصادی بخش کشاورزی رسانده و اقتصاد روستا را نیز متأثر می‌سازد.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستا، کشاورزی، اقتصاد مقاومتی، رشد، توسعه.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

نقش صنایع خلاق در افزایش ظرفیت روستا در اقتصاد ملی

عین ا... تاجیک^۱، محمد تمجدی فرحبخش^۲ و کوروش احمدیان شالچی^۳

^۱ مؤسسه پرینان فرهنگ و نور (نویسنده مسئول: tajike@gmail.com)

^۲ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علی آباد کتول

^۳ شرکت افق پرینان پارس تدبیر همتی نو

چکیده. صنایع فرهنگی و نرم نتیجه ترکیب فناوری، فرهنگ و هنر، دانش و اقتصاد هستند. صنایع خلاق یکی از مهم‌ترین زیرشاخه‌های آن می‌باشد. اقتصاد خلاق بر پایه صنایع خلاق شکل می‌گیرد. خانه‌های خلاق و نوآوری در مقیاس ملی و منطقه‌ای، زیرساختی برای ایجاد ارزش‌های اقتصادی و اجتماعی و حمایت از نوآفرینان با ایده‌های جدید و کسب و کارهای نوپا و محتوای اجتماعی، خلاق و فرهنگی در راستای تقویت اقتصاد خلاق تعریف شده و در اجرای اسناد بالا دستی توسط معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست جمهوری طرح‌ریزی و به اجرا درآمده است. این خانه‌ها به عنوان یکی از هسته‌های مهم کمک به تسهیل و تسریع ایده و طرح‌های خلاقانه نوآورانه و تیم‌های آن‌ها برای ایجاد کسب و کار و تجاری‌سازی محصولات می‌توانند از طریق نهادسازی، شبکه‌سازی، تسهیل‌گری، مربیگری و حمایت از ایجاد و توسعه زیرساخت‌های توسعه‌دهنده در افزایش ظرفیت اقتصاد خلاق روستا در اقتصاد ملی مؤثر باشند. در این مقاله ابتدا تعریف صنایع خلاق، مدل‌های سیاست‌گذاری و تقویت آن در ایران و نقش این صنعت و خانه‌های خلاق و نوآوری در اقتصاد روستا بررسی و معرفی شده است. در ادامه جایگاه صنایع خلاق در ایران و برخی از کشورهای جهان بویژه در آسیای شرقی و تجارب آن‌ها بررسی شده است. در پایان نیز با بررسی مشکلات توسعه این زیست بوم راه کارهای اجرایی برای حل آن‌ها و افزایش ظرفیت روستا در اقتصاد ملی پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: صنایع خلاق، خانه خلاق و نوآوری، اقتصاد خلاق، اقتصاد ملی، توسعه روستایی.

رتبه‌بندی بومی‌سازی شاخص‌های اقتصاد دانش‌بنیان در مناطق روستایی ایران*

ذبیح اله ترابی^۱ و علی مختاری کرچگانی^۲

^۱ دانشگاه تربیت مدرس (نویسنده مسئول: torabi.zabih@gmail.com)

^۲ دانشگاه تربیت مدرس

چکیده. امروزه کشورهای توسعه‌یافته از اصول اقتصاد دانش‌بنیان به عنوان کلید توسعه سکونتگاه‌های انسانی یاد می‌کنند. از آنجایی‌که اقتصاد دانش‌بنیان با بهره‌گیری از سرمایه‌های انسانی و تجاری‌سازی علوم معاصر به توسعه اقتصادی مناطق کمک می‌کند؛ به عنوان یک پیشران قوی برای توسعه مناطق روستایی محسوب می‌گردد. با این حال در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، از ظرفیت‌های اقتصاد دانش‌بنیان جهت توسعه مناطق روستایی غفلت شده است. این در حالی است که مناطق روستایی با توجه به حجم و ظرفیت بالایی که برخوردار هستند؛ می‌توانند نقش مهمی در توسعه سرزمینی داشته باشند. بدین ترتیب، نیاز به بومی‌سازی شاخص‌های اقتصاد دانش‌بنیان برای مناطق روستایی به‌طور فزاینده‌ای احساس می‌شود. این به معنای گنجاندن دانش، ارزش‌ها و شیوه‌های محلی در سیاست‌گذاری‌های کلان ملی است. این تحقیق از روش‌شناسی کمی پیروی می‌کند. روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی از نوع کاربردی است. شیوه‌گردآوری داده‌ها از طریق تهیه پرسشنامه می‌باشد. روش نمونه‌گیری از نمونه‌گیری در دسترس با مراجعه به صاحب‌نظران و کارشناسان اجرایی تهیه گردیده است. برای رتبه‌بندی گزینه‌ها از مدل رتبه‌بندی تاپسیس استفاده شده است. یافته‌های این تحقیق، اهمیت بومی‌سازی اقتصاد دانش‌بنیان در توسعه مناطق روستایی ایران را برجسته می‌کند. نتایج تحلیل یافته‌ها حاکی از آن است که در وهله اول باید به شاخص‌های فرهنگی و ترویجی با ایده‌آل ۰/۸۱ با و پس از آن به شاخص‌های سرمایه‌گذاری با ایده‌آل ۰/۷۴، شاخص‌های زیست محیطی با ایده‌آل ۰/۵۵ و شاخص‌های کالبدی - زیربنایی با ایده‌آل ۰/۴۳ توجه شود. این اولویت‌بندی بر اساس ظرفیت‌های عملی شرکت‌های دانش‌بنیان در ایران و پتانسیل آنها جهت کمک به توسعه مناطق روستایی است. در نتیجه، می‌توان دریافت که مهم‌ترین مشخصه شرکت‌های دانش‌بنیان در

ایران باید اتکاء به سرمایه فکری و انسانی، نوآوری‌های اجتماعی، پتانسیل‌های تولیدی و استفاده از فناوری‌های پیشرفته جهت توسعه اقتصادی این مناطق باشد. این شرکت‌ها پتانسیل رشد اقتصادی، ایجاد مشاغل با ارزش بالا و کمک به توسعه مناطق روستایی را دارند. برای بهره‌گیری از ظرفیت‌های شرکت‌های دانش‌بنیان، اولویت‌بندی شاخص‌هایی که بیشترین ارتباط را با عملکرد و رشد آنها دارند، به سیاست‌گذاری‌های کلان ملی کمک می‌کند.

واژگان کلیدی: بومی‌سازی، شاخص‌ها، اقتصاد دانش‌بنیان، مناطق روستایی، ایران.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

اهمیت مشاغل خرد روستایی و معرفی مدل توسعه بهینه آن*

علیرضا تهمورسی

پژوهشگر مستقل (a.tahmouresi@gmail.com)

چکیده. مقاله حاضر به بررسی اهمیت توسعه روستا و افزایش اشتغال در مناطق روستایی می‌پردازد. روستاها به‌عنوان بخش حیاتی اقتصادی و اجتماعی جامعه، نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند. اما اغلب با چالش‌ها و مشکلات مختلفی مواجه هستند که بر توسعه و پیشرفت آنها تأثیر می‌گذارد. برخی ویژگی‌ها از جمله حجم بالای اشتغال در مناطق روستایی، تمرکز ویژه محصولات غذایی و خوراکی در روستاها، سهم قابل توجه جمعیتی در مناطق روستایی و امثال آن از مهمترین این ویژگی‌ها می‌باشد. بر این اساس ضروری است تا ارائه‌ی سیاست‌های کارآمد و مدل‌های توسعه جدید با در نظر گرفتن تمامی جنبه‌های سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی خاص روستا صورت پذیرد. در این مقاله، به بررسی راهکارها و استراتژی‌های مؤثر برای توسعه روستا و افزایش اشتغال در این مناطق پرداخته می‌شود. برنامه‌های توسعه محلی، ترویج کسب و کارهای روستایی، ارتقاء مدل‌های مالی در قالب تسهیلات بانکی و تشویق به نوآوری و فناوری در روستاها از جمله موضوعات مورد بررسی قرار می‌گیرند. در نهایت، مقاله به اهمیت طراحی یک مدل حمایتی و همکاری بین دولت، بخش خصوصی و جامعه محلی در فرآیند توسعه روستا و افزایش اشتغال اشاره می‌کند. هماهنگی بین این سه عامل، می‌تواند بهبود قابل ملاحظه‌ای در شرایط زندگی و اقتصاد روستاها به دنبال داشته باشد.

واژگان کلیدی: توسعه روستا، روستا، اشتغال، تسهیلات، مدل‌های توسعه، اقتصاد منطقه‌ای.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

بررسی اثرات تولیدی و سرریزی اقتصاد روستایی بر اقتصاد شهری بر اساس الگوی جدول داده - ستانده دو منطقه‌ای

کوروش جوادی پاشاکی^۱، فرهاد ترحمی^۲، محمدصادق مهدوی خرمی^۳ و ساسان فرجی هرمزی^۴

^۱ شرکت آماری پژوهشی شاخص نگار (نویسنده مسئول: javadi_k2006@yahoo.com)

^۲ اقتصاد و دارایی استان لرستان

^۳ معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور ریاست جمهوری

^۴ معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور ریاست جمهوری

چکیده. اقتصاد روستایی یک قسمت حیاتی از علم اقتصاد است که فعالیت‌های آن در قلمرو جغرافیایی روستا و آبادی‌های قرار دارد. اهمیت اقتصاد روستا علاوه بر تولیدات محصولات کشاورزی و تامین غذایی خانوارها، مواد اولیه کالاهای واسطه‌ای صنایع غذایی، نساجی، پوشاک، چرم و صنایع کانی‌های غیر فلزی می‌باشد. همچنین مناطق روستایی دارای منابع زیست محیطی، آب و هوایی، جاذبه‌های اقلیمی توریستی می‌باشد. اقتصاد روستایی بدلیل ماهیت فصلی بودن مشاغل در بخش کشاورزی همیشه مازاد نیروی کار داشته است. در تحلیل اقتصادی روستایی باید پتانسیل تولیدات منطقه در قالب یک مدل اقتصادی ارزیابی شود. یکی از الگوها برای سنجش و ارزیابی مبادلات کالاها و خدمات بین بخشی اقتصاد منطقه‌ای رهیافت جدول داده - ستانده دو منطقه‌ای می‌باشد. نتایج این الگو نشان می‌دهد که تولیدات اقتصاد بخش روستایی چه تأثیری بر تقاضای اقتصاد شهری و تقاضای نهایی خانوارها دارد. در واقع ضرایب ماتریس تغییرات یک واحد تغییرات از تقاضای کل یا تقاضای نهایی خانوار، سرمایه‌گذاری چه میزان منجر به افزایش تولید در منطقه خواهد داشت. همچنین میزان تولیدی سرریزی فعالیت‌های اقتصادی دو منطقه را نمایان می‌سازد. در این پژوهش یک شوک ۱۰ درصدی تغییر در سه بردار تقاضای نهایی است. الگوی شوک ۱۰ درصدی بر تقاضای خانوار، تقاضای کل اقتصاد و سرمایه‌گذاری است. مشاهده می‌شود بر اساس شوک تقاضای ۱۰ درصد هزینه مصرف نهایی خانوارها، اقتصاد روستایی باید ۲/۵ درصد تولید خود را افزایش دهد، صنعت ۵/۰، معدن ۳/۰ درصد و خدمات نیز ۲/۰ درصد.

همچنین شوک ۱۰ درصد کل اقتصاد ۹/۲ درصد اقتصاد کشاورزی تولید تغییر می‌کند. صنعت و ساختمان ۲/۴ درصد و معدن ۱/۴ درصد و خدمات ۰/۶ درصد تولید خواهد کرد.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستایی ، ضریب فزاینده تولید، تقاضای نهایی، جدول داده - ستانده.

تحلیلی بر اثرات گردشگری سبز در توسعه روستایی، با تأکید بر تنوع بخشی اقتصادی، مطالعه موردی: شهرستان خرم دره، دهستان خرم دره

مهدی چراغی

دانشگاه زنجان (mcheraghi@znu.ac.ir)

چکیده. امروزه به دلیل اثراتی که فعالیت‌های گردشگری در اقتصاد نواحی پذیرنده گردشگران و به ویژه نواحی روستایی دارد، بررسی این اثرات از سوی محققان مورد توجه قرار گرفته است. در همین راستا در تحقیق حاضر به بررسی اثرات گردشگری سبز در تنوع اقتصادی روستاهای مورد مطالعه پرداخته شده است. تحقیق حاضر از نوع کاربردی و به روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه و مشاهده) صورت گرفته است. جامعه آماری تحقیق، شامل خانوارهای دو روستای دارای گردشگری سبز و دو روستای فاقد گردشگری سبز دهستان خرمدره، واقع در شهرستان خرمدره استان زنجان می‌باشد. این دهستان در سرشماری سال ۱۳۹۵، دارای ۱۱ روستا، ۱۱۸۸۴ نفر جمعیت و ۳۳۹۹ خانوار می‌باشد. طبق فرمول کوکران تعداد نمونه لازم جهت تکمیل پرسشنامه ۲۶۰ خانوار بدست آمد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، گسترش گردشگری سبز تنوع اقتصادی را در روستاهای مورد مطالعه به همراه داشته و باعث ایجاد تغییرات ساختاری در روستاهای دارای گردشگری سبز شده است. واژگان کلیدی: اقتصاد روستایی، گردشگری پایدار، توسعه روستایی، تنوع اقتصادی.

ارائه مدل توسعه زنجیره ارزش محصولات غذایی کشاورزی (با رویکرد یادگیری سازمانی)

مسعود حراقی^۱، علی درویشی^۲ و مریم حراقی^۳

^۱ دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات (نویسنده مسئول: Haraghy@yahoo.com)

^۲ دانشگاه شیراز

^۳ دانشگاه لرستان

چکیده. به عقیده بسیاری از اقتصاددانان نظام بازار و توزیع محصولات کشاورزی در ایران وضعیت ناکارآمدی دارد. به گونه‌ای که اغلب این بازار طی برهه‌هایی از زمان، دچار نوسانات قیمتی شدید و باعث ایجاد نارضایتی در هر دو سوی بازار یعنی مصرف‌کننده و تولیدکننده می‌شود. در بخشی از ماده ۳۳ قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، دولت مکلف شده است با تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی از این بخش حمایت و اقتصاد روستا را تقویت نماید. هدف اصلی از انجام پژوهش کاربردی پیش رو تشریح و مفهوم‌سازی مدل توسعه زنجیره ارزش محصولات غذایی کشاورزی با رویکرد یادگیری سازمانی می‌باشد. فرآیند توسعه زنجیره ارزش با هدایت توسعه‌دهندگان زنجیره در سه مرحله یادگیری سازمانی ارائه می‌شود، در این فرآیند، پس از عبور از مراحل کاوش-ادراک و آزمایش-اجرا با تثبیت تداوم همکاری بین اعضای زنجیره ارزش، یادگیری درون سازمانی و بین سازمانی محقق می‌شود. در فرآیند مذکور، توسعه‌دهندگان زنجیره ارزش به عنوان واسطه‌هایی هستند که از طریق ایجاد سازوکاری ساختاریافته و تسهیل همکاری اعضای زنجیره، باعث ایجاد دانش مشترک می‌شوند و زمانی که زنجیره‌های ارزش به تنهایی قادر به سازماندهی خود نیستند، آن‌ها به عنوان کاتالیزور عمل می‌کنند و باعث پیشرفت کل زنجیره ارزش خواهند شد.

واژگان کلیدی: زنجیره ارزش، محصولات غذایی کشاورزی، یادگیری سازمانی، اقتصاد روستا.

مروری بر تجارب جهانی بهره‌مندی از دانش در رشد تولید، افزایش بهره‌وری و بهبود کسب و کارهای روستایی*

آزاده حکمی^۱، حمیده سماوی^۲ و وحیدالدین غروی^۳

^۱ صندوق کارآفرینی امید (نویسنده مسئول: azadeh.hak@gmail.com)

^۲ معاونت امور زراعت، وزارت جهاد کشاورزی

^۳ صندوق کارآفرینی امید

چکیده. توسعه روستایی یکی از مسائل اساسی در کشورهای در حال توسعه و حتی کشورهای توسعه‌یافته است. روستا اگرچه بخش کوچکی از یک سرزمین را در بر می‌گیرد، می‌تواند بازیگر نقش‌های مهمی در اقتصاد و فرهنگ کشور باشد. توسعه روستاها از مهمترین اهداف اقتصادی-اجتماعی است که به معنای بهبود شرایط زندگی، افزایش درآمد و بهبود کیفیت کسب و کار اهالی روستاها است. می‌توان گفت دانش ریشه اصلی رشد اقتصادی است زیرا دانش منشا نوآوری، کارآفرینی و فناوری است. با در نظر گرفتن شرایط فعلی اقتصاد ایران اهمیت اقتصاد دانش‌بنیان بیشتر شناخته خواهد شد. این مقاله به بررسی الگوهای استفاده از دانش کاربردی شده در مناطق روستایی پرداخته و نقش آنها در بهبود شرایط کسب و کار در روستاها بررسی می‌کند. چنانچه استفاده از دانش با توجه به نیاز فرد روستایی، ظرفیت‌های فردی و منطقه‌ای، فرهنگ و سنت‌های منطقه صورت گیرد، موجب شکوفایی کسب و کار، حل مشکلات ساکنان روستا و بهبود کیفیت زندگی آنان خواهد شد. در نمونه‌های مورد بررسی، ۸ مورد به آموزش روستاییان پرداخته و اکثریت قریب به اتفاق ۱۰ نمونه دیگر شامل بردن دانش به روستا، ارائه و نصب آن برای روستایی است؛ مساله‌ای که موجب بهبود شرایط زندگی و رونق کسب و کار می‌شود.

واژگان کلیدی: اقتصاد دانش‌بنیان، نوآوری، افزایش بهره‌وری، توسعه روستایی، کسب و کار روستایی.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

راهبرد روستا - شهر، الگوی جدید توسعه پایدار روستایی

مرجان خاکساری رنایی

دانشگاه تهران (pegah.khaksari@gmail.com)

چکیده: نظر به گسترش و تراکم روزافزون شهرها و مهاجرت روستاییان به سوی شهرها، تأمل بر الگوی توسعه پایدار روستا امری ضروری تلقی می‌شود. به همان نسبت که جمعیت روستایی کاهش و جمعیت شهری افزایش می‌یابد، اهمیت نواحی روستایی برای تأمین نیازهای فزاینده شهرها بیشتر می‌شود. فضاهای شهری و روستایی از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به‌طور ناگسستنی به هم مرتبط هستند. جدا فرض کردن شهر و روستا، موجب غفلت از مزایای متقابل پویایی جمعیتی، اداری، اقتصادی، اجتماعی و محیطی آن‌ها می‌شود. در پارادایم نوین توسعه روستایی و پیوندهای شهری - روستایی تأکید بر آن است که باید از دوگانگی سنتی و قدیمی شهر و روستا فاصله گرفت. پایداری نواحی شهری و روستایی و همچنین توسعه پایدار و متوازن جز از طریق کاهش نابرابری و شکاف توسعه‌ای میان شهر و روستا، و توسعه پایایی آن‌ها، میسر نخواهد بود. با توجه به اهمیت پیوندهای روستایی - شهری در پارادایم نوین توسعه روستایی و توسعه پایدار، مقاله حاضر به مطالعه راهبرد پیوندهای روستایی - شهری، و انواع جریان‌های بین شهر و روستا می‌پردازد.

واژگان کلیدی: پیوندهای روستایی - شهری، جریان‌های روستایی - شهری، پارادایم نوین توسعه روستایی.

بررسی تحولات درآمدی خانوارهای روستایی در دوره ۱۳۹۰-۱۴۰۱

محمد دشوارپسند^۱ و محمدرضا بخشی^۲

^۱ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول):
doshvarpasand.editor@gmail.com

^۲ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

چکیده. دهه ۱۳۹۰ یکی از پرافت و خیزترین دوران کشور در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بود. به جرأت می‌توان گفت تحولات و رویدادهای مهمی در طول دوران انقلاب در این دوره افتاد که بر اقتصاد خانوارها و در هزینه‌ها و درآمدهای آنها و نابرابری درآمدی و شکاف طبقاتی و بروز فقر تأثیر بسیاری گذاشت.

رصد تحولات درآمد و هزینه خانوارهای روستایی، به منظور برنامه‌ریزی و حفاظت از کیفیت زندگی روستاییان ضروری است. در این مقاله، به روش توصیفی، متغیرهای هزینه و درآمد، ضریب جینی و خط فقر بررسی گردیده تا تصویری از وضعیت و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی کشور در دهه ۹۰ و سال پس از آن (بر اساس آخرین آمار) ارائه شود. به این منظور، از تجزیه و تحلیل آمار و اطلاعات مرکز آمار ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ استفاده شد. نتایج این مطالعه به اختصار نشان داد که برخلاف سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ که هزینه‌ها از درآمدها کمی بیشتر یا برابر با آن بود، در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ به تدریج بین درآمد و هزینه خانوارهای روستایی شکافی ایجاد شد به گونه‌ای که فاصله درآمد از هزینه بیشتر گردید و بالاتر از آن قرار گرفت. در واقع رشد درآمدها از هزینه‌ها بیشتر بوده است. با محاسبه شاخص نسبت میانگین ۱۱ ساله درآمد به هزینه خانوارهای روستایی کشور مشخص شد در طول سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمانشاه، مرکزی، خراسان رضوی و هرمزگان در گروه «درآمد کمتر از هزینه» قرار دارند. در این دوره، شاخص ضریب جینی مبین افزایش نابرابری درآمدی در مناطق روستایی کشور بوده و خط فقر با ۱۱/۵ برابر افزایش، از حدود ۱ میلیون ریال در ۱۳۹۰ به ۱۱/۵ میلیون ریال در ۱۴۰۰ رسیده است.

با توجه به نتایج مطالعه حاضر مهم‌ترین پیشنهادهای این گزارش می‌تواند در وهله اول اتخاذ سیاست‌هایی در جهت کنترل و کاهش تورم و در مرحله بعد افزایش درآمدها هماهنگ با نرخ تورم باشد. برای رفع چالش استان‌های کم‌درآمد هم می‌توان ایجاد رونق اقتصادی و افزایش حمایت‌های دولتی و ایجاد اشتغال را در نظر گرفت.

واژگان کلیدی: درآمد و هزینه، ضریب جینی، خط فقر مطلق، نسبت درآمد به هزینه، خانوارهای روستایی.

بررسی وضعیت فقر و نابرابری در مناطق روستایی طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۰

احسان رجبی^۱ و علی اکبر باغستانی^۲

^۱ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصادکشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول):
(rajabi.ehsan63@gmail.com)

^۲ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصادکشاورزی و توسعه روستایی

چکیده. بروز رویدادهای مختلف مانند تشدید تحریم‌ها و نوسان در جریان تجارت، تلاطم درآمدهای ارزی، کاهش رشد اقتصادی، پیدایش انتظارات منفی، می‌تواند سبب شود تا تخصیص منابع و توزیع درآمد در یک اقتصاد دستخوش نوسان شده و فقر و نابرابری تشدید شود. در دهه ۱۳۹۱-۱۴۰۰، اقتصاد ایران رویدادهای متنوعی را تجربه نموده است، از این رو در این مطالعه تلاش شده است تا برخی سنجه‌های مربوط به فقر در مناطق روستایی بررسی و روند آن‌ها ارزیابی شود. نتایج نشان داده است که درآمد سرانه در دوره مورد بررسی کاملاً نزولی بوده و خانوار ایرانی حدود یک سوم از درآمد سرانه خود را از دست داده است. نرخ فقر نیز با روند افزایشی، از ۱۹/۴ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۳۰/۴ درصد در سال ۱۴۰۰ رسیده است. همچنین ۳۵/۶ درصد کل جمعیت روستاها نیز جزو جمعیت فقیر بوده است. رشد اقتصادی نیز بیشتر بر طبقه متوسط اثرگذار بوده و گروه‌های زیر خط فقر را کمتر تحت تأثیر قرار داده است. از نظر پرداخت‌های حمایتی نیز در سال ۱۴۰۰، میزان پوشش هزینه خوراکی خانوار روستایی به واسطه مستمری نهادهای حمایتی تنها ۴۱ درصد بوده است. بنابراین علاوه بر پیشنهاد اولویت‌دهی به اشتغال در روستاها و اجرای طرح‌های محرومیت‌زدایی، میزان پرداخت‌های حمایتی بازنگری شده و تلاش شود تا میزان پرداخت‌های حمایتی به گونه‌ای پلکانی افزایش یابد که بخش بیشتری از تورم کالاهای خوراکی و آشامیدنی را پوشش دهد.

واژگان کلیدی: فقر، زنان، مناطق روستایی، تورم، پرداخت‌های حمایتی.

پسا کرونا و باز ساخت اقتصاد روستایی در ایران (مطالعه موردی: شهرستان ری)

مجید سعیدی راد^۱ و فرهاد عزیزپور^۲

^۱ دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول: majid.saeidirad@yahoo.com)

^۲ دانشگاه خوارزمی

چکیده. بیماری کرونا تأثیرات مختلفی را بر وضعیت اقتصادی جهان به ویژه اقتصاد محلی و در این میان اقتصاد روستایی برجای گذاشته است. بنابراین اقتصاد روستایی کشور نیز تحت تأثیر آثار این اپیدمی بوده و در آینده نیز تحولاتی را بر خود خواهد دید؛ با توجه به نقش چند کارکردی اقتصاد روستایی شهرستان ری در تأمین امنیت غذایی شهروندان کلان شهر تهران، سیاست‌های توسعه در دوران پسا کرونا در این ناحیه می‌بایست بر اهداف توسعه و معیشت پایدار تمرکز کند. همچنین برای رسیدن به اهداف توسعه پایدار و تاب‌آوری اقتصادی در کشور فرایند اکتشاف و بررسی باز ساخت اقتصاد روستایی در دوران پسا کرونا ضروری است تا منبای تصمیم‌گیری راهبردی را در این زمینه شکل دهد. این پژوهش کاربردی با استفاده از مطالعات اسنادی و میدانی به «بررسی باز ساخت اقتصاد روستایی کشور در دوران پسا کرونا» می‌پردازد. بر اساس نتایج به دست آمده مهم‌ترین تحولات صورت گرفته در اقتصاد روستایی کشور در درون‌مایه‌هایی همانند؛ دولت گرایی نوین، تکنولوژی و فناوری دیجیتال، بخش خصوصی و نهادگرایی، تغییر الگوی تحرک جمعیت و جابجایی، عرضه و تقاضای محصولات کشاورزی، بیکاری و اشتغال، سرمایه‌گذاری در بخش غذا و کشاورزی، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، افزایش تورم، کاهش نیروی کار و گردشگری و فعالیت‌های مرتبط با آن بوده است.

واژگان کلیدی: پسا کرونا، باز ساخت، اقتصاد روستایی، شهرستان ری.

نقش نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (GIAHS) در توسعه روستایی*

شهره سلطانی^۱ و علی کیانی راد^۲

^۱ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول):

(sh.soltani@agri-peri.ac.ir)

^۲ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

چکیده. ابتکار «نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی» فائو، بر اهمیت کشاورزی سنتی در حفظ اکوسیستم، دانش سنتی، ارزش‌های فرهنگی دیرپا، میراث تاریخی، چشم‌انداز طبیعی منطقه و حفظ نظام‌های سازگار با محیط زیست در مقابل کشاورزی مدرن تأکید دارد. در مقاله حاضر، مفهوم نظام میراثی کشاورزی مهم جهانی که به اختصار جیاس نامیده می‌شوند، مزایای آن و ارتباط آن با توسعه روستایی تشریح شده است. همچنین با ارائه تجارب کشور ایران در زمینه ثبت نظام‌های جیاس در چهار منطقه از ایران تا کنون، پیشنهاداتی برای افزایش اثرات ثبت جیاس بر توسعه روستایی، مطرح شده است. یکی از مهمترین توصیه‌ها در این زمینه، استفاده از تجارب داخلی و خارجی برای ایفای نقش واقعی جوامع محلی و سازمان‌های آنها در توسعه نظام‌های کشاورزی، ارزشی، اجتماعی می‌باشد. بر همین اساس، از روش ارزیابی مشارکتی برای سنجش میزان دستیابی به اهداف برنامه عملیاتی استفاده می‌شود.

واژگان کلیدی: کشاورزی سنتی، توسعه روستایی، نظام میراثی کشاورزی، جیاس.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

توسعه اقتصاد دیجیتال روستایی ایران

صارم شیری^۱ و اسماعیل پاپی^۲

^۱ وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (نویسنده مسئول: sarem55@gmail.com)

^۲ وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات

چکیده. با پیشرفت ارتباطات و فناوری اطلاعات، جهان دیجیتالی به صورت مستمر در حال تحول و پیشرفت است آنچنان که حوزه اقتصاد دیجیتال زندگی و مشاغل افراد شهری و روستایی را دستخوش دگرگونی ساخته است. با رشد ارتباطات اینترنتی در کشورهای در حال توسعه و با افزایش کسب و کارهای دیجیتالی، فرآورده‌ها، خدمات و تحقیقات اقتصاد دیجیتال بیش از پیش نیاز به تحلیل‌های اساسی از شرایط موجود در کشور دارد و بنابراین در چند سال گذشته تمرکز بر چگونگی گسترش فناوری، خدمات، محصولات، تکنیک‌ها و مهارت‌های دیجیتال در میان بخش‌های اقتصادی مختلف متمرکز شده‌اند.

این مطالعه به بررسی چگونگی روند توسعه اقتصاد دیجیتال روستایی ایران با هدف توسعه کسب و کار، افزایش سطح دسترسی به خدمات، بهبود زیرساخت‌های فناوری و ایجاد اشتغال در راهبرد پیشرفت اقتصاد دیجیتال بخش روستایی ایران می‌پردازد.

روند بررسی توسعه اقتصاد دیجیتال روستایی با استفاده از مطالعه تحلیلی و میدانی و استخراج چهار مؤلفه بنیادی که شامل ایجاد پلتفرم بازرگانی آنلاین، تأمین مالی، لجستیک، توانمندسازی ارائه شده است. نتایج استخراج شده از بررسی توسعه اقتصاد دیجیتال روستایی نشان می‌دهد که مؤلفه‌های عنوان شده از پایه‌ترین اساس توسعه اقتصاد دیجیتال روستایی در ایران می‌باشند که با ارائه این خدمات امکان نیل به اهداف ذکر شده حاصل می‌گردد.

واژگان کلیدی: روستا، اقتصاد دیجیتال، ارتباطات و فناوری اطلاعات، توانمندسازی، لجستیک، پلتفرم، تأمین مالی.

گردشگری و نقش آفرینی آن در متنوع سازی اقتصاد روستایی

حجت الله صادقی^۱، سید اسکندر صیدایی^۲ و حسین کوراوند^۳

۱ دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول: h.Sadeghi@geo.ui.ac.ir)

۲ دانشگاه اصفهان

۳ دانشگاه تهران

چکیده. گردشگری از رویکردهای اقتصادی محسوب می‌شود که می‌تواند در کنار سایر بخش‌های اقتصادی به توسعه روستایی کمک نماید و میزان تاب‌آوری نواحی روستایی در مواجهه با فشارهای اقتصادی را بهبود بخشد. در این پژوهش هدف، شناسایی نقش و تأثیرات گردشگری در متنوع‌سازی اقتصاد روستایی و کمک به این موضوع است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر داده‌های میدانی است. از دو روش کمی و کیفی برای تحلیل داده‌ها استفاده شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته و همچنین مصاحبه بوده است. روایی پرسش‌نامه از طریق نخبگان تأیید و پایایی نیز با ضریب کرونباخ برابر با ۰/۷۹ تأیید شد. نتایج بخش مصاحبه تحقیق با استفاده از تحلیل محتوا نشان داد که ۲۰ شاخص به‌عنوان تأثیرات گردشگری در متنوع‌سازی اقتصاد روستایی کشف شده است. جهت اعتبارسنجی نتایج بخش کیفی از مدل‌سازی معادلات ساختاری و تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. نتایج این بخش نشان داد که تأثیرات شناخته شده، توان تبیین ۷۶ درصد از تغییرات متنوع‌سازی اقتصاد روستایی را دارند. بر اساس نتایج مدل، بیشترین تأثیرگذاری گردشگری بر متنوع‌سازی اقتصاد روستایی به‌صورت ایجاد فرصت‌های شغلی با تبیین ۰/۸۷، کاهش وابستگی روستا به بخش کشاورزی با تبیین ۰/۸۱ و محرک سرمایه‌گذاری به ویژه بخش خصوصی با تبیین ۰/۸۰ بوده است.

واژگان کلیدی: گردشگری، اقتصاد روستا، رویکرد متنوع سازی، ایران.

نقش توسعه کارآفرینی گردشگری در تحقق اقتصاد مقاومتی در مناطق روستایی

حجت الله صادقی^۱ و مسعود صفری علی اکبری^۲

۱ دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول: h.Sadeghi@geo.ui.ac.i)

۲ دانشگاه پیام نور

چکیده. امروزه گردشگری روستایی نقش مهمی در توسعه اجتماعی- اقتصادی روستاها دارد و می‌تواند در استقلال اقتصادی و اقتصاد مقاومتی نقش ایفا نماید. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش توسعه کارآفرینی گردشگری در تحقق ابعاد اقتصادی مقاومتی در روستاهای دهستان گلین شهرستان گیلانغرب می‌باشد. تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی است. روش مورد استفاده در این تحقیق یک روش توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری مورد پژوهش شامل کلیه متخصصین، کارشناسان و اساتید دانشگاهی مرتبط با گردشگری و کارآفرینی در سطح شهرستان گیلانغرب به تعداد ۱۲۵ نفر می‌باشد که به صورت کل شمار مطالعه شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه شامل ۴۵ سوال می‌باشد که در ۲ بخش (توسعه کارآفرینی گردشگری و اقتصاد مقاومتی هر کدام به ترتیب با تعداد ۲۵ و ۲۰ سوال مورد سنجش قرار گرفت. روایی توسط نخبگان تأیید و پایایی آن نیز بر اساس آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۴ مورد تأیید واقع شده است. نتایج بیانگر آن بود که توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی بر اقتصاد مقاومتی تأثیر مثبت و معنادار داشته است، به گونه‌ای که توسعه کارآفرینی گردشگری بر مدیریت دانش، کیفیت مداری، مناسب‌سازی و مهندسی فرهنگ تأثیر مثبت و معنادار داشته است. بر این اساس توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی بر مدیریت دانش بیشترین تأثیر و توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی بر مهندسی فرهنگ کمترین تأثیر را داشته است.

واژگان کلیدی: کارآفرینی، گردشگری، اقتصاد مقاومتی.

تحلیلی بر نقش تبلیغات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی کشور (مطالعه موردی: شهرستان سراوان)

سیده‌ادی طیب نیا

دانشگاه سیستان و بلوچستان و بلوچستان (Tayebnia@gep.usb.ac.ir)

چکیده. شهرستان سراوان به‌عنوان یکی از شهرستان‌های کم برخوردار و کم‌تر توسعه‌یافته در استان سیستان و بلوچستان و کشور ایران مطرح بوده و دارای جاذبه‌های بسیار زیاد در زمینه گردشگری است. ولی بنا بر دلایل مختلف از جمله عدم تبلیغات و بازاریابی متناسب نتوانسته است از این جاذبه‌ها بهره‌برداری متناسب داشته باشد. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش تبلیغات گردشگری بر توسعه پایدار شهرستان سراوان می‌باشد. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ چگونگی پردازش داده‌ها و دستیابی به نتایج از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری مورد پژوهش شامل کارشناسان، متخصصان و مجربین حوزه گردشگری به تعداد ۱۰۲ نفر می‌باشند. تعداد حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران تعداد ۸۱ نفر انتخاب شد. داده‌های گردآوری شده بر اساس آزمون رگرسیون در نرم افزار SPSS22 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که بر اساس آزمون رگرسیون و در سطح معناداری ۹۵ درصد مشاهده گردید که تبلیغات گردشگری به طور کلی بر توسعه پایدار شهرستان سراوان اثر داشته است و همچنین بر سایر ابعاد توسعه پایدار (توسعه اجتماعی- فرهنگی، توسعه اقتصادی و توسعه محیطی) نیز اثرگذار بوده است. با توجه به ضریب تعیین می‌توان بیان داشت که شاخص محیطی بیشترین تأثیر را از تبلیغات گردشگری داشته و شاخص اقتصادی کمترین تأثیر را در این زمینه دریافت کرده است.

واژگان کلیدی: تبلیغات، گردشگری، توسعه پایدار، شهرستان سراوان.

تحلیل تغییرات بلندمدت هزینه - درآمد خانوارهای روستایی در ایران

لطفعلی عاقلی

دانشگاه تربیت مدرس (aghelik@modares.ac.ir)

چکیده. تأمین درآمد پایدار یکی از مؤلفه‌های اساسی در توسعه روستایی به شمار می‌رود. افزایش بهره‌مندی از امکانات زندگی و بهبود وضعیت رفاهی در سایه کسب درآمد تحقق می‌یابد. این مقاله تلاش کرده ترکیب هزینه-درآمد خانوارهای روستایی را در ایران تحلیل کند. داده‌های آماری در دوره ۱۳۵۳-۱۴۰۱ از مرکز آمار ایران و بانک مرکزی اخذ شده است. در این دوره، ۶ برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اجرا شده است. طی این دوره، از جمعیت روستایی کشور کاسته شده اما درآمدها و مخارج روستائیان، نوسانی و متغیر بوده است. میانگین نرخ رشد مخارج کل یک خانوار روستایی در این دوره ۱۹/۸ درصد بوده، در حالی که نرخ رشد درآمد، به طور متوسط ۲۱/۴ درصد بوده است. علاوه بر این، میزان رشد سالانه هزینه‌های خوراکی و غیر خوراکی به ترتیب ۱۹/۲ و ۲۰/۵ درصد محاسبه شده است. از طرف دیگر، میل نهایی به مصرف خانوارهای روستایی حدود ۰/۸ برآورد شده است.

واژگان کلیدی: هزینه، درآمد، مخارج خوراکی، مخارج غیر خوراکی، میل نهایی به مصرف.

ارزیابی دهیاران از وضعیت فروش زمین به مهاجران در روستاهای استان گیلان (مطالعه شهرستان‌های فومن و شفت)

رضا علیزاده

دانشگاه گیلان (Rezaalizadeh1977@gmail.com)

چکیده. مهاجرت به عنوان یکی از پدیده‌های جمعیتی ارتباط معناداری با حوزه سیاستگذاری در جامعه دارد تغییرات مختلف اقلیمی، اجتماعی و اقتصادی کشور در سالان اخیر موجب هجوم شهروندان به سوی استان‌های شمالی کشور به خصوص گیلان شده است، به طوری که بسیاری از زمین‌های زراعی و باغی توسط کشاورزان بفروش رسیده است. داده‌های مقاله حاضر با استفاده از روش کمی ۹۸ مصاحبه با دهیاران شهرستان‌های فومن و شفت بدست آمده است. یافته‌ها نشان داد بیش از ۹۵ درصد دهیاران اذعان داشتند که زمین‌ها به غیربومیان از استان‌های مخلف فروخته شده است، مشکلات زیرساختی و اقتصادی روستاییان موجب شده که روستاییان زمین‌های خود را بفروشند، همچنین از نظر دهیاران انباشت زباله در روستاها و معضلات فرهنگی ناشی از حضور مهاجران در روستاها زیاد شده است. همچنین تدوین سند جامع سکونت در کنار خروج اقتصاد کشاورزی از وضعیت معیشتی راهکارهای اصلی خروج از وضعیت فعلی است.

واژگان کلیدی: مهاجرت معکوس، گیلان، فروش زمین، روستا.

بررسی چالش‌های فعالیت کارآفرینی زنبورداری در شهرستان بویراحمد

مریم شریف‌زاده^۱، ویدا علی‌یاری^۲، ندا علی‌یاری^۱، روح‌ا... کریمیان حسین‌آباد^۱

^۱ دانشگاه یاسوج

^۲ دانشگاه یاسوج (نویسنده مسئول: v.aliyari@stu.yu.ac.ir)

چکیده. زنبورداری پتانسیل قابل توجهی برای اشتغال‌زایی، رشد اقتصادی و معیشت پایدار در مناطق مولد دارد. شهرستان بویراحمد دارای ساختار فضایی و زیستی برای راه‌اندازی و توسعه زنبورداری است. لکن، زنبورداران در این منطقه با چالش‌های عدیده‌ای مواجه می‌باشند. این مطالعه با هدف بررسی این چالش‌ها و ارائه توصیه‌هایی برای توسعه کارآفرینی زنبورداری انجام شد. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است و از نظر روش‌شناسی در زمره پژوهش‌های کیفی قرار دارد. در این پژوهش از روش تکنیک کلاسیک سه مرحله‌ای دلفی استفاده شد. پانل متخصصان شامل ۳۰ نفر از متخصصان و کارشناسان خبره و با تجربه شهرستان بویراحمد بود. چالش‌های شناسایی شده پس از سه مرحله دلفی شامل ۱۱۸ مفهوم بود که در ۲۵ زیرمقوله و در شش مقوله اصلی طبقه‌بندی شدند که عبارتند از بازار (عدم بازارپسندی محصول، شرایط نامناسب بازار مصرف، صادرات)، حمایتی (ضعف انجمن‌ها و صنف‌ها، ضعف بیمه، ضعف قوانین و دستورالعمل و کمبود حمایت دولت)، اقتصادی (هزینه بالا، ناتوانی در کسب درآمد و سود و ضعف در اعطای تسهیلات)، زیرساختی (کمبود زیرساخت پس از تولید، زیرساخت نامناسب تولید)، محیطی (خطرات محیطی، دخالت انسان در محیط، تغییر در زیستگاه، شکارچیان و مزاحمان کندو)، و اجتماعی (آگاهی، کمیت آموزش، کیفیت آموزش، مشارکت و همکاری، اعتماد، تنش، دشواری فعالیت، فرهنگی، امنیت). به منظور دستیابی به موفقیت در فعالیت‌های زنبورداری، باید تلاش‌هایی برای کاهش محدودیت‌های اصلی توسعه زنبورداری در منطقه (به ویژه چالش‌های بازار، حمایتی و اقتصادی) صورت گیرد. نتایج مطالعه حاضر می‌تواند به سیاست‌گذاران و مقامات دولتی برای رسیدگی جدی به مسائل و مشکلات زنبورداران کمک نموده تا زنبورداران را از مزایای آن بهره‌مند سازند.

واژگان کلیدی: تولید عسل، چالش‌های کارآفرینی، زنبورداری، محدودیت‌ها.

اهمیت آمارهای کسب و کار حوزه روستایی در اقتصاد، تجزیه و تحلیل روش شناختی و تجربی بر اساس داده‌های کشور ایران*

محمد غلامی^۱، صمد حکمتی فرید^۲ و مهدی نقی‌خانی^۳

^۱ پژوهشگر آمار (نویسنده مسئول: moh.gholami@gmail.com)

^۲ دانشگاه ارومیه

^۳ پژوهشگر آمار

چکیده. فراوری محصولاتی که از شرکت‌های کشاورزی به دست می‌آیند با توجه به ترتیبات حساب‌های ملی، در فعالیتهای سایر بخش‌های اقتصادی گنجانده می‌شود. به همین دلیل است که اهمیت فعالیت‌های کشاورزی خارج از بخش تولید اولیه توسط شاخص‌های رسمی اقتصاد ملی به صورت واضح نشان داده نمی‌شود. اگر به این نکته توجه کنیم که کشاورزی ارتباط نزدیکی با بخش‌های بالادستی و پایین‌دستی اقتصادی دارد و توسعه بخش‌های بالادستی و پایین‌دستی اقتصاد مبتنی بر فعالیت‌های کشاورزی است و توسعه ساختاری آن‌ها ارتباط تنگاتنگی با توسعه کشاورزی دارد به این نتیجه می‌رسیم که محدودیت‌های موجود در نحوه آرایه حساب‌های ملی اهمیت واقعی کشاورزی در اقتصاد ملی را نشان نمی‌دهد. در این مقاله تلاش شد تا با تغییر رویکرد سنتی نسبت به حوزه روستا نحوه شکل‌گیری و محاسبه آمارهای اقتصاد روستایی مورد بررسی و بازنگری قرار گیرد. در این مطالعه اقتصاد روستا به بخش‌های بالادست، بخش هسته و بخش پایین دست تقسیم و با استفاده از اطلاعات نشر یافته در حوزه اقتصاد روستا اطلاعات بخش کشاورزی در بخش‌های بالادست، بخش هسته و بخش پایین دست اقتصاد استخراج گردد. نتایج حاوی این توصیه سیاستی است که دولت جهت تحول بخش کشاورزی نیازمند تغییر دو نوع سیاست‌گذاری در این حوزه است که لازم است هر دو این‌ها به صورت هم‌زمان دنبال شوند: ۱- تقویت سرمایه‌گذاری هدفمند در زیرساخت‌های روستایی و حمایت از صنایع با محوریت روستا ۲- توجه به مدرن‌سازی رشته فعالیت‌های پایین دست اقتصاد روستا بخصوص بخش بازرگانی، توزیع و خدمات.

واژگان کلیدی: کسب و کار، روستا، کشاورزی، حساب‌های ملی.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

بررسی ساختار و ترکیب جمعیت روستایی ایران و آینده آن تا افق ۱۴۳۰*

الهام فتحی

مرکز آمار ایران (fathiel@yahoo.com)

چکیده. سرنوشت اغلب کشورهای جهان، در هر دوره از تاریخ، به سرنوشت روستاها بستگی داشته است. شناخت جمعیت روستایی، دگرگونی آن در گذشته، شناخت وضع موجود و پیش‌بینی تحولات آن در آینده از مهم‌ترین ابزارهای توسعه و برنامه‌ریزی‌های مختلف در مناطق روستایی محسوب می‌شود. علاوه بر آگاهی نسبت به تعداد جمعیت، شناخت تغییرات ترکیب و ساختار سنی جمعیت و تحولات آن در آینده از اهمیت بسزایی در برنامه‌ریزی و توسعه روستایی برخوردار است. ساختار جمعیت می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در میزان فعالیت، نرخ بیکاری، میزان باروری و ... داشته باشد. اهمیت ترکیب و ساختمان سنی جمعیت در آن است که سهم جمعیت در سنین مختلف را نشان می‌دهد لذا براساس آن می‌توان برای سیاست‌های جمعیتی در مناطق روستایی، فعالیت‌های کشاورزی و اقتصاد روستا برنامه‌ریزی نمود.

تحقیق حاضر پژوهشی کتابخانه‌ای و تکنیکی است. این تحقیق به بررسی دوره‌های رشد جمعیتی مناطق روستایی ایران پرداخته و سعی می‌نماید تا با مدد روش‌های علمی تصویری از گذشته، وضع موجود و آینده تحولات جمعیت روستایی و ساختار و ترکیب آن ارائه نماید.

براساس نتایج این تحقیق از دهه ۸۵-۱۳۷۵ به بعد مناطق روستایی ایران رشد منفی جمعیت را تجربه کردند. انتظار می‌رود در آینده نیز جمعیت روستایی ایران، همچنان به رشد منفی خود ادامه دهد. به این ترتیب جمعیت روستایی کشور از ۲۰/۷ میلیون نفر در سرشماری ۱۳۹۵ به حدود ۱۵/۴ میلیون نفر در سال ۱۴۳۰ کاهش خواهد یافت. با کاهش جمعیت روستایی، سهم جمعیت کودک و نوجوان کاهش یافته و در مقابل سهم جمعیت سالمند رو به افزایش می‌گذارد. علاوه بر این زنانه شدن سالمندی جمعیت در مناطق روستایی روی خواهد داد.

واژگان کلیدی: پیش‌بینی جمعیت، ساختار و ترکیب جمعیت، جمعیت روستایی، توسعه روستایی.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

کارآفرینی و توانمندسازی خانوارها در مشاغل خانگی با تأکید بر ظرفیت‌های پست بانک ایران

آیت کثیرلو^۱، عباس استواری^۲ و مصطفی کاظمی نجف آبادی^۳

^۱ پست بانک استان زنجان (نویسنده مسئول: ayatkassirloo@gmail.com)

^۲ پست بانک استان قم

^۳ پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

چکیده. هدف از انجام این پژوهش مطالعه راهکارهای مؤثر در کارآفرینی و توانمندسازی خانوارها از طریق کسب و کارها و مشاغل خانگی می‌باشد، این پژوهش از نظر نوع، توصیفی تحلیلی و از نظر هدف، کاربردی است. جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه محقق ساخته بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعه در پیشینه پژوهش صورت پذیرفته و روایی پرسشنامه به وسیله متخصصین تأیید و پایایی پرسشنامه با آلفای کرونباخ ($\alpha=0/86$) تأیید گردیده است. جامعه آماری این پژوهش شامل فعالان، خبرگان و کارشناسان مشاغل خانگی در استان زنجان و قم هستند. در این پژوهش، نمونه تحقیق با روش نمونه‌گیری گلوله برفی به تعداد ۳۵ نفر به صورت هدفمند انتخاب شدند و خبرگان در هر سه مرحله با پژوهشگر همکاری کامل داشته‌اند. روند پژوهش به صورت سه مرحله‌ای از تکنیک دلفی کلاسیک تا حصول توافق انجام گردید و نتایج بدست آمده از پژوهش نشان می‌دهد که درجه توافق و درجه اهمیت از دیدگاه خبرگان برای ریز بعد «دسترسی آسان به منابع مالی و اعتباری برای شروع کسب و کارهای نوپا با تأکید بر نقش پست بانک ایران»، از جمله دسته‌بندی‌های مرتبط با بعد اقتصادی با نمره ۱/۹ نسبت به دیگر ریز بعدها در بعد اقتصادی و نیز همه ریز بعدها بالاست. و ریز بعد «آموزش و مهارت‌آموزی برای توانمندسازی کارآفرینان» زیرمجموعه بعد فردی در درجه بعدی از توافق و اهمیت برخوردار است.

واژگان کلیدی: کارآفرینی، توانمندسازی، مشاغل خانگی، پست بانک ایران، تکنیک دلفی.

شناسایی و تبیین پیشران‌های جمعیتی مؤثر بر توسعه روستاها

خلیل کولیوند

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) (zflower2010@gmail.com)

چکیده. ایران در سه دهه گذشته تحولات جمعیتی چشم‌گیری را تجربه کرده به طوری که از تحولات باروری در ایران به سریع‌ترین کاهش نرخ باروری در جهان تعبیر شده و آثار زیان‌بار این تغییرات در حوزه روستایی نمود ویژه‌تری داشته است. از این رو پژوهش حاضر با رویکرد آینده‌نگاری در پی تبیین پیشران‌های مؤثر بر تغییر و تحولات جمعیتی و بررسی آثار این پیشران‌ها بر توسعه روستاهاست. پژوهش حاضر از نوع کاربردی با رویکرد آمیخته (کمی - کیفی) است و جامعه آماری آن در بخش مطالعاتی، شامل اسناد و مدارک کتابخانه‌ای مرتبط با موضوع و در بخش میدانی مصاحبه با خبرگان مسلط به دو حوزه موضوعی آینده‌پژوهی و جمعیت‌شناختی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش ۱۲۰ نفر و حجم نمونه انتخاب شده با توجه به فرمول کوکران ۹۲ نفر در نظر گرفته شد. روش‌های آینده‌نگاری بکارگرفته شده توفان فکری و پنل خبرگی است که تجزیه و تحلیل یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۳۴ پیشران بر حوزه تغییر و تحولات جمعیتی مؤثر می‌باشد که از بین پیشران‌های استخراج شده سه پیشران افزایش تورم، خدمات بهداشت باروری و احیای برنامه تنظیم خانواده بر اساس نظر جامعه نمونه از اولویت بالاتری برخوردار بودند.

واژگان کلیدی: آینده‌نگاری، پیشران، تغییر و تحولات جمعیتی، توسعه، روستا.

تحلیل نقش تعاونی‌های کشاورزی و روستایی در زنجیره تأمین محصولات کشاورزی: مروری بر تجارب جهانی*

رسول لوائی آدریانی^۱ و مجتبی پالوج^۲

^۱ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول):
(lavaeirasool68@gmail.com)

^۲ مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

چکیده. محصولات بخش کشاورزی به‌لحاظ ماهیتی فسادپذیر بوده و عمر انبارداری کوتاهی دارند. همین ویژگی سبب شده تا چابکی زنجیره‌های تأمین غذا با هدف کاهش آسیب به محصولات غذایی در کانون توجه قرار گیرد. در این میان، حذف واسطه‌ها، بازاریابی ساختار تولید و عرضه غذا، تکیه بر ظرفیت‌سازی در میان کنشگران کلیدی و دارای نقش چندبعدی در سیستم غذایی از اهم رویکردهایی است که چابک‌سازی زنجیره تأمین غذا را تسهیل می‌کند. موضوع حائز اهمیت در خصوص کنشگران زنجیره تأمین غذا آن است که نقش قابل توجهی در ایجاد ارزش در محصول و خدمات در هر مرحله از زنجیره تأمین داشته باشند. بدین ترتیب، آن دسته از کنشگرانی که بتوانند با اشتراک منابع، اطلاعات و مواد اولیه در فرآیند تولید، فرآوری، توزیع، بازاریابی و عرضه محصول نهایی به مصرف‌کننده ایفای نقش نمایند، می‌توانند در فرآیند چابک‌سازی و خلق ارزش در زنجیره غذا نقش محوری داشته باشند. در این میان تعاونی‌ها یکی از مهمترین کنشگران کلیدی در زنجیره تأمین غذا هستند که کارکردهای چندگانه در زمینه تولید، بازاریابی و عرضه محصولات غذا دارند. بر این مبنای، در مطالعه حاضر نقش تعاونی‌های کشاورزی و روستایی در زنجیره تأمین محصولات کشاورزی مورد بررسی قرار گرفته است. در این راستا، تجارب جهانی در زمینه بازاریابی ساختار زنجیره تأمین غذا و ظرفیت‌سازی در نهادهای اقتصادی - اجتماعی بخش کشاورزی برای حصول به کارکردهای متعالی در سیستم‌های غذایی مورد بحث قرار گرفته است. این مطالعه پیشی فراهم می‌کند که بر مبنای آن می‌توان تعامل بین ارکان مختلف زنجیره تأمین محصولات کشاورزی را به خوبی درک نمود و نقش قابل توجه نهادهای اقتصادی - اجتماعی بخش کشاورزی

و روستایی را در حذف واسطه‌ها در سیستم غذای کشور و بهبود عملکرد عملیات تولید، توزیع و بازاریابی را بازتعریف نمود.

واژگان کلیدی: زنجیره تأمین، سیستم غذا، تعاونی کشاورزی، شبکه‌سازی.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

ارزیابی اثرات اجتماعی و اقتصادی پروژه شبکه آبیاری دشت لیستر و خیرآباد

سید علی محقق^۱، مصطفی احمدوند^۲ و آیت‌اله کرمی^۲

^۱ دانشگاه یاسوج (نویسنده مسئول: salim1352@gmail.com)

^۲ دانشگاه یاسوج

چکیده. تحقیق حاضر با هدف ارزیابی اثرات اجتماعی و اقتصادی پروژه شبکه آبیاری دشت لیستر و خیرآباد انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان نواحی روستایی تحت تأثیر پروژه به تعداد ۹۳۸ خانوار بود. حجم نمونه بر اساس جدول بارتلت و همکاران برآورد شد. نمونه‌ها به صورت توزیع متناسب در روستاها تعیین و تعداد ۱۹۰ نفر از سرپرستان خانوار جهت مطالعه به شیوه نمونه‌گیری تصادفی در روستاها انتخاب شدند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد و برای تعیین اعتبار بخش‌های مختلف ابزار پرسشنامه، از روش اعتبار صوری و برای تعیین پایایی طیف‌لیکرت آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. به منظور ارزیابی اثرات اجتماعی پروژه شبکه آبیاری دشت لیستر از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بُعد اقتصادی بیش‌ترین تأثیر را از اجرای پروژه پذیرفته و بُعد اجتماعی اجرای پروژه شبکه آبیاری دشت لیستر و خیرآباد در جایگاه دوم قرار دارد. در مجموع نتایج نشان داد که اجرای پروژه شبکه آبیاری دشت لیستر و خیرآباد تأثیر مثبتی بر افراد مورد مطالعه در مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی داشته است. این نتایج نشان می‌دهند که اجرای پروژه آبیاری مناسب، می‌تواند به توسعه و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی در مناطق روستایی کمک نماید.

واژگان کلیدی: اثرات اجتماعی، اثرات اقتصادی، پروژه شبکه آبیاری.

روستاتعاون راه حلی نوآورانه و چندکارکردی در گذار از چالش‌های جوامع روستایی در قرن ۲۱

البرز محمدی^۱، مهدی مسکنی^۲، مریم امیدی نجف آبادی^۳ و علیرضا پورسعید^۳

^۱ صندوق ضمانت سرمایه گذاری تعاون Alborz.mohammadi1@gmail.com

^۲ وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی

^۳ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

چکیده. طرح روستاتعاون با توجه به توانمندی بخش تعاون در ساماندهی روستاییان، در درجه اول با تمرکز بر اتخاذ رویکرد پایدار به منابع اساسی (آب و خاک) و رفع چالش‌های روستایی، با تشکیل بیش از ۴ هزار تعاونی جدید (با تأکید بر تعاونی‌های تاب‌آور) در مناطق روستایی ایران، به عنوان مفهومی نوین مطرح شده است. پژوهش حاضر که در دو فاز کیفی و کمی انجام شد، با تلفیق رویکرد جدید روستاتعاون در کنار نظریه چارچوب معیشت پایدار، مدل جدیدی را طراحی کرد. نمونه مورد مطالعه فاز کیفی شامل ۳۲ نظریه پرداز طرح روستا تعاون است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نظریه گرنند تئوری و فرآیند سه مرحله‌ای کدگذاری باز، محوری و انتخابی با استفاده از نرم افزار MAXqda ۱۸ استفاده شد. در نهایت، یک مدل پارادایم طراحی شده که مهم‌ترین مؤلفه‌های آن شامل شرایط علی (شوکه‌ها و شرایط فصلی)، شرایط زمینه‌ای (روندها و حمایت‌های دولتی)، شرایط مداخله‌گر (کنترل و توسعه بازار)، مقوله محوری (معیشت پایدار با رویکرد روستا- تعاونی)، راهبردها (مقابله و سازش) و پیامدها (ایجاد شغل، ایجاد تعاونی، حمایت از کشاورزی هوشمند و تقویت سرمایه اجتماعی) است. جامعه آماری مرحله کمی شامل اعضای تعاونی‌های طرح روستا تعاون (N=۴۰۵) بوده که با استفاده از فرمول کوکران با روش نمونه‌گیری متناسب با مجموع ۱۹۸ نفر از ۵ استان انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته بود که روایی و پایایی آن تأیید شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل‌سازی معادلات ساختاری بیزی استفاده شد. نتایج مرحله کمی پژوهش نشان داد که متغیرهای سرمایه مالی، سرمایه فیزیکی، سرمایه اجتماعی، راهبردهای مقابله و سازش، سرمایه انسانی و

سرمایه طبیعی به ترتیب مؤثرترین متغیرها بر معیشت پایدار اعضای طرح روستا تعاون بودند. در نهایت، یک مدل ترکیبی بر اساس مطالعات کمی و کیفی طراحی و پیشنهاداتی ارائه شد.

واژگان کلیدی: معیشت پایدار، ابتکار روستاتعاون، دارایی معیشت، اعضای تعاونی، چارچوب معیشت پایدار.

تحلیل عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی در اقتصاد روستا با تکنیک SWOT

جواد معصومی

پژوهشگر مستقل (Masoomij@gmail.com)

چکیده. بررسی نقش تعاونی‌های تولید روستایی در اقتصاد روستا و شناسایی امکانات و محدودیت‌های موجود در این زمینه اهمیت فراوانی دارد و می‌تواند در اقتصاد کشور تأثیرگذار باشد. پژوهش حاضر به بررسی تأثیر تعاونی‌های روستایی در اقتصاد شهرستان زنجان در قالب تکنیک SWOT در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ پرداخته است. بر این اساس نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای تعاونی‌های تولید روستایی به کمک روش دلفی شناسایی شده و بر پایه آن راهبردهای مناسب برای بهبود عملکرد تعاونی‌ها پیشنهاد گردیده است. نوع تحقیق کاربردی بوده و داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری گردیده است. جامعه آماری تحقیق روستاهای شهرستان زنجان با ۲۴۸ روستای دارای سکنه و ۸۸۵۵۲ نفر جمعیت می‌باشد که دارای ۶۴ تعاونی تولید روستایی بوده که با نمونه‌گیری تصادفی ۵۴ روستا انتخاب و با روش نمونه‌گیری کوکران ۳۸۲ نفر به‌عنوان نمونه تعیین و در هر شرکت تعاونی ۳ پرسشنامه تکمیل گردید. نتایج تحقیق نشان داد تعاونی‌های تولید روستایی ظرفیت بالایی در اقتصاد روستاها داشته اما برخی عوامل مانع پیشرفت نقش آنان می‌شود که علاوه بر ضعف اقتصاد روستایی، ناشی از موانع ساختاری و ضعف سیاست‌گذاری ملی و منطقه‌ای هستند. برای بهبود جایگاه تعاونی‌های تولید روستایی در اقتصاد روستایی دستگاه‌های ذیربط باید بازنگری جدی در سیاست‌های نظارتی و برنامه‌ریزی به ویژه در سطح روستا به عمل آورند.

واژگان کلیدی: توسعه اقتصادی، تکنیک SWOT، تعاونی روستایی، اقتصاد روستا، شهرستان زنجان

تبیین ضرورت توجه به دانش بومی در توسعه پایدار نواحی روستایی

جواد معصومی

پژوهشگر مستقل (Masoomij@gmail.com)

چکیده. امروزه در بحث ادبیات توسعه روستایی، توجه به دانش بومی اهمیت بسزایی دارد. دانش بومی نسل به نسل منتقل می‌شود و با تجارب عملی به دست می‌آید که می‌تواند نقش مهمی در توسعه روستا ایفا نماید. دانش بومی حوزه‌های کشاورزی، دامپروری، صنایع دستی و سایر فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی مرتبط با روستا را شامل می‌شود. با بهره‌گیری از ظرفیت‌های دانش بومی می‌توان در توسعه روستا به مشکلاتی که در این حوزه وجود دارد، پاسخ داد. در تحقیق حاضر سعی شده است با روش توصیفی - تحلیلی و با مطالعات اسنادی به این سوالات پاسخ داده شود: ۱- چه تفاوت‌هایی بین دانش بومی و علمی وجود دارد؟ ۲- ضرورت توجه به دانش بومی در توسعه پایدار نواحی روستایی چیست؟ یافته‌ها نشان داد اگرچه بین دانش بومی و علمی تفاوت‌هایی وجود دارد، اما نباید آنها را در مقابل هم قرار داد؛ آنها مکمل یکدیگرند و از ترکیب آنها می‌توان به موفقیت‌هایی در توسعه نواحی روستایی دست یافت که برای هیچکدام به تنهایی امکانپذیر نیست. بر این اساس برای حل مشکلات نواحی روستایی، ابتدا باید به راه‌حل‌های بومی رجوع کرد، اگر راهگشا بود، آنها را تقویت و بهبود بخشید؛ در غیر این صورت از راهکارهای علمی استفاده و آنها را آزمایش کرد.

واژگان کلیدی: دانش بومی، توسعه روستایی، دانش علمی، نواحی روستایی.

الگوهای دانش بنیانی، دانش بومی، گامی به سوی توسعه بومی سازی و توانمندسازی روستایی

سهیلا مناجاتی^۱ و سید ناصر حسین واعظ^۲

^۱ منطقه دو عملیات انتقال گاز (نویسنده مسئول: soheilamonajati@gmail.com)

^۲ منطقه دو عملیات انتقال گاز

چکیده. دانش سنگ بنای توسعه است ولی متأسفانه دانش بومی تا این اواخر مفاهیم «وایسگرایی» و «ایستایی» را به ذهن‌ها متبادر می‌نمود که آن هم ناشی از افکار و رویکردهای نوسازی و رهیافت‌های انتقال فن‌آوری کشورهای در حال توسعه بوده است. توسعه روستایی باید با شرایط محیطی، فرهنگی و اجتماعی یک جامعه سازگار باشد. تحقق توسعه روستایی، گامی در جهت خودکفایی و بهبود وضعیت جامعه روستایی است. بنابراین توجه به زمینه‌های بومی لازم است. مقاله حاضر یک مطالعه بنیادی و کتابخانه‌ای برای معرفی دانش بومی به‌عنوان بستری مناسب برای بومی‌سازی توسعه روستایی و به این موضوع پرداخته شده که با مد نظر قرار دادن دانش بومی و ویژگی‌های آن مانند کل نگر، انباشتی، پویا و عجین با فرهنگ یک قوم و نیز کاربرد عملی آن نه تنها توسعه روستایی منطبق با شرایط محلی یک اجتماع است بلکه می‌توان به توسعه‌ای درون‌زا دست یافت. روستاییان نیز در سایه ارائه دانش و تجارب خود می‌توانند از نتایج توسعه‌ای همه جانبه بهره‌مند شوند. ضمن اینکه به توانمندسازی روستاییان به جای وابستگی صرف می‌انجامد، در آنان احساس امنیت، کارآمد بودن، اثرگذار بودن، ارزشمند بودن و برخورداری از حق انتخاب ایجاد می‌شود.

واژگان کلیدی: اشتغال خانگی، روستایی، آموزش ترویج، راهکار، توانمندسازی، توسعه پایدار.

شناسایی موانع و چالش‌های گروه‌های جهادی و مردم‌نهاد در اشتغال‌زایی و زنجیره تأمین محصولات روستایی (با رویکرد گراند تئوری)*

وحیده موسوی^۱، سمیه مهدوی^۲ و محمدرضا حیدری^۳

^۱ دانشگاه الزهرا (نویسنده مسئول: v.mousavi125@gmail.com)

^۲ دانشگاه الزهرا

^۳ دانشگاه اصفهان

چکیده. به رغم برخی از پیشرفت‌های ناشی از فعالیت‌های جهادی و مردم‌نهاد در توسعه اشتغال‌زایی و تولیدات روستایی، هنوز اثربخشی متناسب با این حرکت‌های مردمی در حوزه توسعه روستایی دیده نمی‌شود. بررسی مشکلات و موانع در تحقق اهداف چنین گروه‌هایی، می‌تواند راهگشای مسیر توسعه روستایی باشد. بدین جهت در این پژوهش به شناسایی موانع و چالش‌های گروه‌های جهادی و مردم‌نهاد در اشتغال‌زایی و زنجیره تأمین محصولات روستایی با رویکرد گراند تئوری پراخته شده است. در انتها به ۹ شرط علی شامل «تحلیل عملیاتی زنجیره تأمین، درون‌زا کردن مسائل جامعه، منزلت گروه‌های جهادی، احصاء شاخص‌های کلیدی عملکرد، مدل تأمین مالی سازگار با بوم منطقه، وجود راهبرد عملیاتی، داشتن الگوی نظری برای انجام فعالیت جهادی در زنجیره تأمین و تعریف استانداردهای متناسب با بوم منطقه»، ۷ شرط زمینه‌ای از جمله «گفتمان‌سازی برای اقناع و افزایش وفاق اجتماعی، ترتیبات نهادی متناسب با بوم روستا، سرمایه اجتماعی، رویکرد آمایشی در تقسیم کار، شناسایی ظرفیت‌های روستا، نگاه سیستمی به چرخه حیات اجتماعی روستا، مدل ارزیابی عملکرد گروه‌های مردمی» و ۴ شرط مداخله‌ای «نقش نخبگان مهاجر، ساختار انگیزشی گروه‌های جهادی، شبکه‌سازی کنش‌گران و نقش مدیریت دانش» دست یافته و «زیست بوم پیشرفت پایدار در جوامع روستایی» به‌عنوان راهبرد اصلی و «بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی بوم هدف» نیز به‌عنوان پیامد اصلی معرفی شده است.

واژگان کلیدی: گروه‌های جهادی و مردم‌نهاد، زنجیره تأمین، گراند تئوری.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

شناسایی موانع و محدودیت‌های اعتبارات و تسهیلات دولتی در توسعه روستایی*

محمد فرزاد میرزایی قلعه^۱ و هادی قره‌گوزلو^۲

^۱ شورای عالی مناطق آزاد (نویسنده مسئول: mirzaee_farzad@yahoo.com)

^۲ پژوهشگر مستقل

چکیده. در طی دهه‌های اخیر اعطای تسهیلات و اعتبارات دولتی به‌عنوان یکی از استراتژی‌های توسعه روستایی مورد تأکید قرار گرفته است. بر این اساس امروزه اعطای این اعتبارات یکی از روش‌های اصلی تأمین سرمایه در کشور است. هدف پژوهش حاضر شناسایی مهمترین موانع و محدودیت‌های این اعتبارات در توسعه روستایی است. پژوهش حاضر از جمله تحقیقات کمی و با رویکرد آسیب‌شناسانه و جامعه آماری تحقیق شامل کارشناسان و خبرگان دولتی و دانشگاهی آشنا به موضوع تحقیق می‌باشد. گردآوری اطلاعات به شیوه اسنادی و میدانی و از طریق مصاحبه و تکمیل پرسشنامه صورت پذیرفته است. تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی و ابزار SPSS صورت پذیرفت. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مهمترین موانع در اثربخشی اعتبارات و تسهیلات دولتی در توسعه روستایی مربوط به عوامل ۱- اقتصادی، ۲- نهادی - ساختاری، ۳- ضعف نظام اداری، ۴- ضعف نظام پایش و نظارت و ۵- ضعف نظام آموزشی - مدیریتی است که عامل اول یعنی اقتصادی بیشترین سهم (۵۱/۵۲) و عامل آموزشی - مدیریتی کمترین سهم (۵/۰۷) را در تبیین کل متغیرها دارند. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که بخش عمده‌ای از چالش‌ها و موانع اثرگذار در این زمینه به پایین بودن مبلغ تسهیلات و مشکلات مربوط به تأمین وثیقه و پیچیده و طولانی بودن فرایند نام‌نویسی و دریافت این تسهیلات باز می‌گردد.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، اعتبارات و تسهیلات، دولت، تحلیل عاملی.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اقتصاد روستایی*

بنفشه نجفی^۱، مهنوش صالحی^۲ و محدثه غفاری^۲

^۱ مرکز آمار ایران (نویسنده مسئول: b_najafi@sci.og.ir)

^۲ مرکز آمار ایران

چکیده. اقتصاد روستا تمام فعالیت‌هایی است که در حوزه روستا انجام می‌شود. از آنجا که شاخص‌های توسعه عمده‌ترین معیار برای هدف‌گذاری، برنامه‌ریزی و ارزشیابی طرح‌های توسعه روستایی به شمار می‌آیند و با بهره‌گیری از این معیارها می‌توان میزان پیشرفت و یا تأثیر طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی را در رسیدن به اهداف ارزیابی نمود، یکی از مهم‌ترین اهداف توسعه می‌باشند. هدف کلی این مقاله، بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی روستایی کشور برای ارزیابی توسعه اقتصاد روستایی است که بر اساس اطلاعات در دسترس، روند شاخص‌های جمعیتی، اشتغال، بهداشت، امید به زندگی و... همچنین سهم ارزش افزوده جامعه روستایی سنجش می‌شوند.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستا، توسعه روستایی، عوامل اقتصادی و اجتماعی روستا.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.

روند تبدیل روستا به شهر در ایران در یک صد سال اخیر (چالش‌ها و راهکارها)

طه نوراللهی

پژوهشگر مستقل (makannoor62@gmail.com)

چکیده. اگر نگاهی به کاهش جمعیت روستایی در صد سال اخیر داشته باشیم، خواهیم فهمید که آنچه سبب رشد شهرنشینی در قیاس با رشد روستانشینی شده، فارغ از رویکرد جمعیت‌شناسی، نگاهی سیاسی‌گونه نیز بوده است. در این مقاله اندک سعی می‌شود وضعیت جمعیتی آبادی‌های کشور در صد سال اخیر به زبان آماری بیان شود و علاوه بر سهم مهاجرت از روستا به شهر به سهم عامل دیگر یعنی حذف آبادی‌ها با تغییر و تبدیل آنها به نقطه شهری بدون توجه به برنامه و تحولات جامعه شهری اشاره و بیشتر روی موضوع وضعیت فعلی آبادی‌ها متمرکز شود. به‌طور روشن خواهیم دید که اگر به فکر تحول اجتماعی و اقتصادی در جامعه روستایی کشور و ایجاد بسترهای لازم سبک زندگی نوین جامعه شهری در جوامع روستایی و بازنگری و تصمیم لازم برای تغییر وضعیت روستا به شهر نباشیم، با مشکل و چالش جدی روبه‌رو خواهیم شد و با وجود توسعه امکانات و تأسیسات لازم در جامعه روستایی شاهد تخلیه جمعیت روستایی به انحای مختلف خواهیم بود. با ادامه سیاست‌های تأمین معیشت جوامع روستایی و نگهداشت جمعیت و نگرش به اراضی روستایی با دید منفعت‌طلبانه توسط عده‌ای سودجو و با تسری این تفکر به جامعه روستایی باید منتظر روند تخلیه بیشتر جمعیت روستایی و تخریب محیط زیست و تبدیل نقاط روستایی به شهری باشیم.

واژگان کلیدی: روستا، معیشت، جمعیت روستایی، رشد جمعیت، تبدیل روستا به شهر.

بسیج ملی جوانان برای احیاء دانش بنیان اقتصاد مناطق روستایی و عشایری؛ مبتنی بر روحیه جهادی*

حجت ورمزیاری^۱، محسن بابایی^۲، بهزاد دوستی سبزی^۳ و مهنا شاهمرادی^۴

^۱ دانشگاه تهران (نویسنده مسئول: varmazyar@ut.ac.ir)

^۲ دانشگاه تهران

^۳ دانشگاه شهید بهشتی

^۴ دانشگاه رازی

چکیده. یکی از مهمترین مؤلفه‌های دستیابی به روستاهای خوداتکا، دانش بنیان و در تراز انقلاب اسلامی که از اهداف بنیادین نظام جمهوری اسلامی ایران به‌شمار می‌رود، برنامه‌ریزی ویژه برای بهره‌گیری درست از ظرفیت جوانانی است که ضمن بهره‌مندی از تخصص و دانش علمی و مهارتی کافی در علوم توسعه روستایی و کشاورزی، به آموزه‌ها و ارزش‌های فرهنگ انقلاب اسلامی باور و از روحیه و انگیزه جهادی برای کار در روستاها برخوردار باشند. تاکنون در راستای تحقق این هدف و جذب و هدایت جوانان برای خدمت‌رسانی به روستاها و مناطق عشایری، حرکت‌ها و اقدامات متنوعی از سوی دستگاه‌ها و نهادهای مختلف به‌ویژه دانشگاه‌ها و سازمان بسیج سازندگی از طریق تشکیل و اعزام گروه‌های جهادی به روستاها، پی‌ریزی شده است. باوجود این چنین اقداماتی، عمدتاً حالت مقطعی، پراکنده و نامنسجم داشته و به شکل مناسبی از برنامه طولانی‌مدت و نقشه راه کل‌نگر تبعیت نکرده است. در نتیجه، کماکان از یک‌سو شاهد عدم استفاده مناسب سرمایه عظیم نیروی جوانی هستیم و از سوی دیگر تحول اساسی در پیشرفت مناطق روستایی در حد انتظار انقلاب اسلامی رخ نداده است. در این راستا، در مطالعه حاضر بر اساس آسیب‌شناسی انجام شده از اقدامات جاری و همچنین درس‌آموخته‌های جهانی، مدلی برای شناسایی، جذب، سازماندهی، توانمندسازی و بکارگیری جوانان متخصص، متعهد و مجرب به‌منظور احیای دانش بنیان اقتصاد مناطق روستایی و عشایری پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: بسیج، اقتصاد روستایی، جوانان، روحیه جهادی، دانش بنیان.

* این مقاله با حمایت مالی «معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور» ریاست جمهوری تألیف شده است.
